ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ | Թիւ 2,712 | Կ. ՊՈԼԻՍ. 1905, ՕԳՈՍՏՈՍ 11—24 | 22 ՃԷՄԱԶԻ ԷԼ ԱԽ., 1323 — 11 ԱՂՈՍՏՈՍ 1321 | ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

بوزانتيون
بوزانت كچيان

Բիւզանդիոն

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ — ՀԱՅԱԹԵՐԹ ԱՄԵՆՕՐԵԱՅ — ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳԻՏԱԿԱՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ
ԲԻՒԶԱՆԴ ՔԷՉԵԱՆ

PUZANTION
Journal Arménien Quotidien,
Politique, Financier et Littéraire
Directeur-Propriétaire
PUZANT KÉTCHIAN
Bab-Ali Djaddéssi, № 23-25
CONSTANTINOPLE

ՕՐՈՒԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

ԱԿՆԱՐԿ ՄԸ
ՌՈՒՍԱՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՈՒ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԿԱԼՈՒԱԾՆԵՐՈՒՆ ԳՐԱՒՄԱՆ ՎՐԱՅ

1829 Թուին Կովկասի կուսակալ եւ ընդհանուր հրամատար Մարէշալ Փասքեւիչ չորս անձերէ յանձնաժողով մը կազմեց Ռուսահայոց եկեղեցական անկերպարան վիճակին վերջ տալու համար կանոնագրութիւն մը պատրաստելու։ Յանձնաժողովոյ անդամներն էին Սերովբէ վարդապետ, Իշխան Բեհբութեան, Պ. Զրպետեան և Պ. Օչքին։ Փասքեւիչ հրամայեց ժողովի նիստը բանալ 1830 Յունուար 8ին։ Կովկասի մէջ խմբագրուած այս կանոնագրութիւն Բեդերպուրկի մէջ փոփոխումի ենթարկուելով, Կառավարչապետ Ռոզէնի ղրկուեցաւ, որ Յովհաննէս Կարբեցի Կաթողիկոսին հետ վերստին քննեց է զայն և 1836ին Բեդերպուրկ ղրկեց, ուր վերջնական խմբագրութիւնն 1836 Մարտ 1ին Կայսերական Հրովարտակով հաստատուեցաւ։ Այսպէս ծագեցաւ Բոլաժենիան, (զոր Ռուսահայք Պոլաժենիա կ'գրեն և կ'հնչեն Palagénia (Կարգադրութիւն)։

Պոլաժենիեան մասն ռուսական օրինագրոց ԺԱ. հատորի Ա. մասին մէջ, որուն Գ. գլուխը կ'բռնէ։ Ահա այս օրէնքներով ի մէջի այլոց կանոնաւորեցան և հաստատուեցան նաև Հայոց եկեղեցական և դպրոցական կալուածները։ Պոլաժենիայի Ա. մասի վերջին յօդուածը, Յօդ. 1116, կ'ըսէ. «Հայոց Եկեղեցիներն իրաւունք ունին ձեռք բերելու, տիրելու և վաճառելու անշարժ և շարժական կալուածներ»։ Պետական օրինագրոց 1180րդ յօդուածը կ'յայտարարէ. «Հայոց Եկեղեցւոյ Առաջնորդները (Կաթողիկոս, Առաջնորդ, յաջորդ) այցելելով իրենց վիճակները պէտք է քննեն իրենց վանքերու և եկեղեցիներու ստացուածքներուն դրութիւնը»։ Պոլաժենիայի Ե. մասի 6րդ կանոնն և պետական օրինաց 1188 յօդուածի 4րդ հատուածը կ'ըսեն. «Հայոց Կոնսիստորիաներու (Թեմական ժողով) գործողութեան շրջանի մէջ մտնում են՝ անմիջական հսկողութիւն ստորագրուած բոլոր վանքերու և եկեղեցիներու գոյքերուն տնտեսութեան վրայ»։ Նոյն բաժնի 12րդ յօդուածը կը տրամադրէ՝ «Նոր վանքեր, եկեղեցիներ, դպրանոցներ շինելու համար արտօնութիւն ստանալ միայն Ս. Էջմիածնի Սինոդէն»։ Նոյն բաժնի 14րդ յօդուածը պարտք կը դնէ Կոնսիստորիաներու վրայ եկեղեցական և դպրոցական կալուածներու մասին ճշգրիտ հաշիւ ներկայացնել Ս. Էջմիածնի Սինոդին։ Պոլաժենիայի Զ. մասի 3րդ և պետական օրինաց 1196 յօդուածը կը յայտարարեն թէ՝ «Հայոց Եկեղեցւոյ բոլոր վանքերն ու կուսանոցները նոյն Եկեղեցւոյ հին կարգերու համաձայն կառավարուին Ս. Բարսեղի կանոններով»։ Ասոր յաջորդող 1197րդ յօդ. աւելի որոշ կերպով կ'ըսէ. «Հայոց վանքերը կը գտնուին այս դաւանութեան (Հայ—լուսաւորչական) Թեմական իշխանութեան անընդմիջական և կատարեալ իշխանութեան ներքև, և ամէն ամավերջին մանրամասն հաշիւ պէտք է ներկայացնեն անոնց»։ Այս վանքերու վանահայրերուն համար 1202րդ յօդուածն ի մէջի այլոց կ'ըսէ թէ «Անոնք պէտք է պահպանեն վանքի շարժական և անշարժ գոյքի ամբողջութիւնն և պատասխանատու են արդիւնքներու կանոնաւոր գործադրութեան համար»։

Հայ եկեղեցւոյ սեպհականութեանց մասին ամէնէն լիակատար գաղափարը կուտայ ստոյն Պոլաժենիայի Ը. մասը կամ պետական օրինագրոց ԺԱ. հատորի 1212—1245րդ յօդուածները։ Եկեղեցական ստացուածքներ են ըստ այս օրինաց

(1) «Վանական և եկեղեցական շէնքեր և անոնց մէջ գտնուած շարժական առարկաները։

(2) Բնակելի և անբնակ, մշակելի և անմշակ հողեր։

(3) Պատրաստի դրամ։

(4) Ցօգուտ վանքերու և եկեղեցիներու տրուած գումարներ, նուէրներ և հանգանակութիւններ։»

Ցայժ կարեւոր է այս մասի մէջ գտնուող 1213րդ յօդուածը, որ կ'ըսէ. «Բոլոր շարժական և անշարժ գոյքերն որ նախանշանակուած են որ և է Հայ—Լուսաւորչական վանքի և եկեղեցւոյ և անոնց պէտքերու [illegible] համար, Կ'ՀԱՄԱՐՈՒԻՆ ԱՄԲՈՂՋ ՀԱՅ—ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ»։

Միւս օրէնքները մանրամասնութեանց մէջ կ'մտնեն, որոց վրայ ուրիշ առթիւ պիտի խօսինք։

Մեծապէս շահեկան է նաև 1222րդ յօդուածը. «Հայ—Լուսաւորչական Եկեղեցւոյ գոյքերը կառավարելու ընդհանուր հսկողութիւնը կ'պատկանի Էջմիածնի Հայոց Սինոդին, իսկ իւրաքանչիւր Թեմի մէջ անոր Արքեպիսկոպոսին (Առաջնորդին), իբր այս դաւանութեան կատարեալ հոգեւոր իշխանաւորի»։

Ինչպէս այս եկեղեցական կալուածներու հարստութիւնը, նոյնպէս և դպրոցական գոյքերը, որք եկեղեցական կ'համարուին և են, բնականաբար դարձեալ Հայ հոգեւորականութեան ձեռքն էին։ Յօդուած 1178 կ'ըսէ. «Հայոց առաջնորդները պէտք է լուրջ ուշադրութեան առարկայ ընեն վանքերու և եկեղեցիներու քով եղած դպրոցները ընդհանրապէս և իրենց հովուական այցելութեան ատեն մանաւորապէս, ստուգելով այդ դպրոցներու ծաղկման և բազմանալուն՝ իրենց մէջ կախուած բոլոր միջոցներով։ Անոնք առանձին խնամք պէտք է տանին կանոնաւոր և յարմար դաստիարակութեան և ուսուցիչներու և աշակերտներու բարի վարուց համար»։ Այս յօդուածի առաջին ծանօթութեան հիման վրայ Հայոց Թեմական առաջնորդներուն կ'յանձնուի «Կովկասի Հայ—լուսաւորչական եկեղեցական դպրոցներու կառավարութիւնը»։ Կովկասէն դուրս եղող դպրոցներու (անդրկովկասեան ևն.) վարչութիւնները տեղական նահանգապետներու հետ համաձայնութեամբ պիտի գան։ Այս 2 օրէնքներն ալ աւելի ուշ ատեն հրատարակուած են։

Ըստ Պոլաժենիայի Դ. մասին Բ. և պետական օրինաց ԺԱ. հատորի 1162 յօդուածին Ռուսահայերն եկեղեցական վարչութեան տեսակէտէն բաժնուած են 6 Թեմերու. ասոնք են 1. Նախիջեւանի և Բեսարաբիոյ, 2. Աստրախանի, 3. Երեւանի, 4. Վրաստանի (Տփղիս), 5. Ղարապաղի (Շուշի), և 6. Շիրվանի (Շամախի) Թեմերը։ Ըստ Պոլաժենիայի Է. մասի և պետական օրինաց 1206 յօդուածին Հայ պատանիներուն հոգեւոր կրթութիւն ջամբելու համար հիմնուած է Ս. Էջմիածնի հոգեւոր ճեմարանը, որ Կաթողիկոսի իրաւասութեան ներքոյ է, և բաց ի ասկէ իւրաքանչիւր Թեմ իրաւունք ունի ինքնուրոյն հոգեւոր Թեմական «դպրանոց» մը կառուցանել, որք տեղական առաջնորդներու վերահսկողութեան տակ պէտք է գտնուին։ Այսպիսի Թեմական դպրոցներ կան այժմ Երեւան, Թիֆլիս, Շուշի, Նախիջեւան։ Ուրեմն դեռ Շամախին և Աստրախանն ալ կրնան հիմնել։ Բաց ի այս դպրանոցներէն Հայերն ունէին մօտ 450 եկեղեցական—ծխական դպրոցներ միդասեանէն մինչև քառադասեան, այսինքն 4 տարուայ դասընթացքէն մինչև 7 տարուայ դասընթացքով։ Այս դպրոցներն ալ բացարձակապէս տեղական հոգեւորականութեան և հոգաբարձութեան խնամքի տակն էին և մեծ մասամբ եկեղեցական արդիւնքներով կ'կառավարուէին։ Ռուսահայոց եկեղեցական—ծխական դպրոցներու վերջին ծրագիրն ալ առելի գերմանական [illegible] շինուած էր. մինչ նախնականն ինչպէս յայտնի է, կազմուեցաւ 1867 Յունիս 14ին Գէորգ Կաթողիկոսի նշանակած «ուսումնական յանձնաժողովէն», որուն անդամներն էին Թադէոս արքեպիսկոպոս (նախագահ), Թադէոս վարդապետ, Կ. Վաստակեան (սինոդի պրոկուրոր), Ս. Թադէոսեան (սինոդի ատենադպիր), Ն. Տ. Յովսէփեան (կաթողիկոսական թարգման, յետոյ պրոկուրոր) և Ս. Մարութեան։ Ասոնք կանոնաւորապէս հիմնուելիք դպրոցները բաժնեցին 3 կարգի, 1. Միջին, 2. Վանքի և 3. Թեմական դպրոցներու։ Երջանկայիշատակ Գէորգ Կաթողիկոսի ցանկութիւնն էր որ «ամենայն եկեղեցիք որ ի քաղաքս և ի գիւղօրէս, պարտին ունել ի սրահի իւրեանց զմի ծխական դպրոց» (Տես Մ. Աբեղեան, Գէորգ Դ. 1899, Էջմիածին, էջ 61)։ Այս նպատակին հասնելու համար 1873ին Հայրապետը [illegible] նշանակեց, որք ուսումնական խնդիրներու մէջ առաջնորդներու օգնական նկատուեցան և ամբողջ Թեմի դպրոցները պտտելով շարունակ անոնց ուսումնական ու բարոյական վիճակն իրենց հոգածութեան առարկայ պիտի ընէին։ Սակայն նոյն տարին, այսինքն 1873 Նոյեմբեր 22ին բարձրագոյն հրովարտակով, կովկասեան փոխարքայութեան սահմաններու մէջ գտնուած բոլոր ռուս և այլ ազգի դպրոցներն ենթարկուեցան ռուս տեսուչներու իրաւասութեան, որոնց պետն էր Տփղիսի նահանգին վերատեսուչը։ Այս հրովարտակի համաձայն Հայոց բոլոր ծխական դպրոցներն ալ այս տեսուչներու վերահսկողութեան ներքեւ պիտի ըլլային։ Կովկասի այն ատենուան փոխարքայ Մեծ Դուքս Միխայիլ Նիքոլայեւիչ 1874 Յնվր. 12ին գրուած պաշտօնագրով հաղորդեց այս նոր կարգադրութիւնը Կաթողիկոսին, որ քանի մը գրութիւններ փոխանակելէն ետքը, խնդրեց 1874 Յունիս 1ին Հայոց ծխական դպրոցները նախկին վիճակին մէջ Թողուլ։ Փոխարքան ներքին գործոց Մինիստրի ձեռքով Հայրապետին խնդիրքը Կայսեր ներկայացուց, և Յուլիս 19ին հրատարակուած կայսերական Ուկազ մը, նախապէս փոխարքային հաւանութիւնն ալ առնելէն ետքը, Հայ դպրոցներու և ռուս տեսուչներու յարաբերութեանց մասին հետեւեալ երեք բացորոշ կանոններն հրատարակեց. —

Ա. Հայոց եկեղեցական (ծխական) դպրոցներու կառավարութիւնը [illegible] Թողուլ նախկին դրութեան մէջ, Հայ հոգեւորականութեան ձեռքը։

Բ. Արքունի տեսուչներու պարտականութիւնն է հսկել նախ՝ որ այն ամէն դպրոցներու մէջ, ուր ընդհանուր պատմութիւն և աշխարհագրութիւն կ'աւանդուին, դասախօսուին նաև Ռուսաց պատմութիւն և Ռուսիոյ աշխարհագրութիւն ռուսերէն լեզուաւ, և այդ դպրոցներու ուսուցիչները ռուսահպատակ ըլլան, և բարի վարք ու բարք ունենան։

Գ. Այն դպրոցներն որք եկեղեցականներ պատրաստելու համար հիմնուած են, չենթարկուին արքունի տեսուչներու հսկողութեան. (Ճեմարան, Թեմական և վանական դպրոցները) և այս դպրոցներու ուսման ընթացքի և ներքին կառավարութեան կանոնները մատուցուին ի բարձրագոյն հաստատութիւն։ Այս է ահա վերջին աւետաբեր հռաքը «Գէորգ Կաթողիկոսի ատենուան իրաւունքներով» ըսածը։

Յայտնի է որ այս բոլոր կարգադրութիւնները չքացան 1898 Մարտ 26ի բարձրագոյն հրովարտակով և հրամայուեցաւ Կովկասեան ռուսական ուսումնական վարչութեան՝ Հայոց բոլոր դպրոցական կալուածներն իր տնօրէնութեան ներքեւ առնել և սեփականացնել։ Խնդիրը սակայն բարդ էր, և ինչպէս Բէլօանդեանի մէջ նկատուած էր. այս վերջին կարգադրութիւնը պատճառ դարձաւ կարգ մը մեծածախս դատավարական գործողութեանց, որոշելու համար թէ որո՞նք էին դպրոցական ու եկեղեցական կալուածները, քանի որ բոլոր ծխական դպրոցներն ալ եկեղեցիներու եկամուտներով կ'ապրէին։ Այս կալուածական և դատավարական կնճռոտութիւններուն ալ վերջ տալու համար, Ռուսիոյ նախարարաց ժողովը Սինոդի աւագ Պրոկուրոր Մ. Բօպիէտոնոսցեւի և Վախճանեալ Պլեւէի ազդեցութեամբ արմատական վճիռ մը կայացուց, և 1903 Յունիս 12ի բարձրագոյն հրամանով այդ վճիռն ու որոշումներն իրագործման դրուեցան։ Այս վերջին հրովարտակով կ'հրամայուէր Հայ Եկեղեցւոյ կալուածներն յանձնել պետական մինիստրութեանց։ Հայ եկեղեցիներու, վանքերու, հոգեւոր հաստատութեանց և դպրոցներու բոլոր անշարժ կալուածները յանձնել Երկրագործութեան և Պետական կալուածներու մինիստրութեանց իսկ դրամներն ու շարժական այլ իրերը ներքին գործերու մինիստրութեան, այն պայմանով որ «այդ կալուածներու և դրամագլուխներու սեփականութեան իրաւունքը Հայ—Լուսաւորչական Եկեղեցւոյ մնայ»։

Այս վերոյիշեալ պետական մարմինները պէտք է կառավարէին Հայոց եկեղեցական և դպրոցական կալուածներն և անոնց արդիւնքէն համէին պետական հարկերն և անոնց պարտքերը, եթէ ունէին և մնացածէն ալ 10% երկրագործութեան և 5% ներքին գործոց մինիստրութիւնն ստանար և ինչ որ կ'մնար անշարժ կալուածներու արդիւնքէն և դրամներու տոկոսէն, կրօնից տեսչութեան ձեռքով պէտք է բաժնուէր այն հաստատութեանց, որոց կալուածներէն այդ արդիւնքը գոյացած էր։

Այս կարգադրութիւններն երկրագործական, ներքին գործոց, կրօնից պաշտօնատանց գործերը ծանրացնելէն զատ ուրիշ օգուտ մը պէտք չէ ունենային և դպրոցական ու եկեղեցապատկան տնտեսութիւնն աւելի դժուարութեանց կ'մատնուէր։ Վերջին կայսերական հրովարտակով այս բոլոր դժուարութիւնները կ'վերնան և (եկեղեցական ու դպրոցական մասնաւորաբութիւնն իր 1874 Յունիս 1ի նախկին վիճակը կ'առնէ։

Գաղափար մը տալու համար Կովկասի և Ռուսահայոց դպրոցական վիճակի մասին, յառաջ կ'բերենք հետեւեալ խիստ շահեկան վիճակագրական նորագոյն տեղեկութիւնները, որք քաղուած են Կովկասի Ուսումնարաններու վերատեսչին տուած «Հաշուէէն» և 1903ի Օրացոյցէն։ 1903 Յունուար 1ին Կովկասի մէջ կային 12 արական Գիմնազիաներ (Gymnase), 2 Պրոգիմնազիաներ (Progymnasium), 11 Ռէալական (Realschule) դպրոցներ, 17 աղջկանց Գիմնազիաներ, և 2 աղջկանց Պրոգիմնազիաներ, 1 ուսուցչական Ինստիտուտ, և 5 Սեմինար, 59 քաղաքային դպրոցներ, 4 լեռնային դպրոցներ, 21 արհեստագիտական, 6 Մարիամեան, 21 Մասնաւոր և 1875 տարրական դպրոցներ, ուրեմն ընդամէնը 2186 կրթական հաստատութիւններ։ Այս հաստատութիւնները բոլորն ալ Լուսաւորութեան Պաշտօնատան իրաւասութեան ներքեւ էին։ Արդ, 1901 Թուին Միջնակարգ դպրոցներու մէջ կային.

Ռուսեր	11,412	ամբողջութեան	46,6%
Հայեր	5,983	»	24,5%
Վրացիներ	3,464	»	14,2%
Հրեաներ	1,083	»	4,4%
Թաթարներ	560	»	2,2%

Եւ այլն.

Ստորին դպրոցներուն (Բարձր նախակրթարան) մէջ կային.

Ռուսեր	6,289	ամբողջութեան	35,5%
Հայեր	4,521	»	25,5%
Վրացիներ	4,386	»	24,8%
Թաթարներ	961	»	5,4%
Հրեաներ	306	»	1,7%

Եւ այլն.

Մասնաւոր և Տարրական դպրոցներու մէջ կ'ուսանէին.

Ռուսեր	83,098	ամբողջութեան	52,4%
Վրացիներ	29,140	»	18,6%
Հայեր	26,030	»	16,6%
Թաթարներ	5,630	»	3,7%
Հրեաներ	1,399	»	0,6%

Եւ այլն.

Այս Թիւերն աղէկ ըմբռնելու համար պէտք է նկատի առնել որ վերջին վիճակագրութեան համաձայն Կովկասի բոլոր բնակիչներուն Թիւն է 9,348,695, և Հայոց ծխական դպրոցները փակուած էին, ինչպէս վերն յիշուեցաւ։ Աւելորդ է ըսել Թէ ինչքան կարեւորութիւն ունին դպրոցները Պետութեան հաւատարիմ և եկեղեցւոյ և համայնքին օգտակար բարոյական անհատներ հասցնելու տեսակէտէն։ Այս խնդիրներուն կ'անդրադառնանք, մօտիկ ապագայում այլ առթիւ, յիշեցնելով մերայիններուն որ այն դիւրութիւնները զորս այժմ պիտի վայելեն Ռուսահայք, մեք արդէն դարերէ ի վեր բախտ ունինք վայելելու Օսմանեան փառապանծ Գահին ներքև, մանաւանդ մեր Օգոստափառ և ուսումնասէր Վեհապետին օրով։

ՏՈՒԹ. Յ. ԹՈՓՃԵԱՆ

Առաջին Տէր. Թոփճեանի յօդուածին մէջ բացատրուած պաշտօնագիրը, որով Տ. Գէորգ Կաթողիկոսի օրով Կառավարութենէն առգրաւուած էր Հայ դպրոցներուն օրինական դիրքն ու պայմանը։

ՊԱՇՏՕՆԱԳԻՐ
ՆԵՐՔԻՆ ԳՈՐԾՈՑ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ

ՈՂՈՐՄԱԾ ՀՈՎՈՒԱՊԵՏ
Ն. Ս. ՕԾՈՒԹԻՒՆ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՆ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

«Կովկասի փոխարքայ Մեծ դուքսը բարեհաճեցաւ տեղեկութիւն տալ ինձ այն անհամաձայնութիւններու նկատմամբ, որոնք ծագած են Ձեր Ս. Օծութեան և Կովկասի փոխարքային գլխաւոր կառավարութեան միջև եկեղեցական-ծխական դպրոցները՝ ազգ. ուսումնարաններու (Ռուս) տեսուչներուն Թէ Էջմիածնի վանական վարչութեան հսկողութեան ենթարկելու մասին։ Խնդրոյն այս հանգամանքները, Կովկասի փոխարքային տեղեկագրութեան վրայ, պատիւ ունեցայ ներկայացնելու Կայսեր, խնդրելու համար Ազգ. ուսումնարաններու (Ռուս) տեսուչներուն ունեցած պարտաւորութիւններն ու առնչութիւնները, հանդէպ Հայոց եկեղեցական ծխական դպրոցներուն, ու այդ վարժարաններուն պատկանած առարկաներու հսկողութիւնը։ Յօ. 19ին, Կայսրը, 1871 Հոկտ. 29ի հրահանգներուն տեղ, հաճեցաւ հաստատել Կովկասի փոխարքային ներկայացուցած հետեւեալ կանոնները, Լուսաւորչական Հայոց Թէ՝ հոգեւոր վարչութեան և Թէ ազգ. ուսումնարաններու (Ռուս) տեսչութեանց համար. — 1. Հայ հոգեւորականութիւնը 975րդ յօդուածին Ա. մասին տրամադրութեան համեմատ, կրնայ հիմնել եկեղեցական դպրոցներ և զանոնք կառավարել. նոյնպէս աշխատիլ դաստիարակութեան յարմար և կանոնաւոր եղանակ ընտրելու և ուսուցիչներու և ուսանողներու բարոյականին հոգ տանիլ։ —2. Հայ հոգեւորականութեան հիմնած և կառավարած ժողովրդական վարժարաններու տեսուչները, պէտք է որ հանրակրթական ծխական եկեղեցական դպրոցներու հսկողութեան հոգը տանեն 1873 Նոյմ. 22ին տրուած բարձրագոյն օրէնքի համեմատ, և բոլոր դպրոցներուն մէջ դասախօսուի Ա. Ռուս լեզուն, իսկ այն դպրոցներուն մէջ, ուր Ընդհ. պատմութիւն և աշխարհագրութիւն կ'աւանդուին, ուսուցուին նաև Ռուսիոյ աշխարհագրութիւնն ու պատմութիւնը՝ ռուս լեզուով։ Բ. Այդ դասատուները պարտաւոր են ռուսահպատակ ըլլալ և ընդունելի բարոյականի տէր։ Տեսուչները (Ռուս) իրաւունք չունին դպրոցներու տնտեսական գործերուն խառնուելու և հաշիւ պահանջելու։ — 3. Այն վարժարանները, որոնց նպատակն է հոգեւորականներ պատրաստել, ազգ. ուսումնարաններու (Ռուս) տեսչութեան չեն կրնար յանձնուիլ, այլ կ'մնան (Հայոց) հոգեւոր վարչութեան լիակատար հոգածութեան տակ։ Այս վարժարաններու ուսման ընթացքը և ներքին վարչութեան կանոնները Բարձրագոյն իշխանութենէն (Բեդերպուրկէն) վաւերացուած պէտք է ըլլան։ —Այս բացատրութիւններուն համեմատ, Կայսեր բաղձանքն է որ Ձեր Ս. Օծութիւնն ալ, իր կողմէ աշխատի հարկ եղած կարգադրութիւնները ընել, յանձնարարելով Հայոց բոլոր հոգեւորականներուն որ, հսկեն հանրակրթական եկեղեցական ծխական դպրոցներուն վրայ, նոյնպէս պատուիրել ազգ. ուսումնարաններու (Ռուս) տեսուչներուն որ, վերոյիշեալ սկզբունքներուն համաձայն միայն և դպրոցներու հաղորդելով նշանակուած կանոնները, փութաք պարտաւորցնել վիճակային վարչութեանց կողմէ ընտրուած (Հայ) տեսուչները՝ որպէսզի ճշդօրէն ի գործ դնեն իրենց վրայ ծանրացող պարտականութիւնները՝ հարկ եղած օժանդակութիւնն ալ ընծայելու յանձնառութեամբ։ Գալով վանական վարչութեան խնդրին նկատելով որ 993 և 1034 յօդուածներուն տրամադրութեանց համաձայն՝ վանքին ամբողջ ելեւմուտքին վրայ կ'հսկէ արդէն վանական վարչութիւնը, և 935 և 938 յօդուածներուն համեմատ՝ Կաթողիկոսը իբրեւ բացարձակ պետ Էջ-

---

ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆ «ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆ»Ի (3)

ԼՈՒԻ ԺԱՔՕԼԻՕ

ԿՈՐՍՈՒԱԾ՝ ՈՎԿԻԱՆՈՍԻՆ ՎՐԱՅ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

ՔՈՒԱՆԿԸ

Օր մը միայն չեղած էր իր սովորութենէն. տեսած էր որ Ֆեօի մատնիին վրայ չինարէն արձանագրութիւն մը կայ. Մ. Բրէվօ—Լըմէռ ուզեց տեսնել այդ մատնին և արձանագրութիւնը կարդալ, բայց Ֆեօ ուժգնօրէն մերժեց այդ բանը. այն ատեն ընդհանուր դատախազը հրաման ըրաւ պահնորդներուն բռնել զայն և բռնի առնել մատանին։ Մատանիին վրայ անհագին դժուարութիւններով հետեւեալ արձանագրութիւնը կարդաց.

ՔՈՒԱՆԿ

որու իմաստը չկրցաւ հասկնալ. չորս չինացիները սակայն այդ բառը լսելով սարսուռ մ'ունեցան, և եզական ակնարկ մը փոխանակեցին, բայց երկվայրկեան մը ետքը դարձեալ իրենց սովորական անթափանց դէմքը վերստացած էին։ Այդ կոբովի ցոյցը խոր տպաւորութիւն մ'ըրած էր Չինացիներուն վրայ, որոնք այս անգամ մեկնած ատեննին մոռցան իրենց սիրուն և հեզնական ժպիտովը ժպտիլ ու բարեւել։

«Այս մարդիկը, ըսած էր ինքնիրեն ընդհ. դատախազն անոնց մեկնիլը տեսնելով, վստահ եմ որ տեղի պիտի տային տանջանքներուն և իրենց երկրին մէջ գործածուող հարցաքննութեան ձեւերուն, որոնք ա՛լ հիմա ո՛չ մեր ժամանակին, ո՛չ մեր երկրին և ո՛չ ալ մեր քաղաքակրթութեան կ'վերաբերին, բայց ինծի պատուիրուած եղանակաւ բան մ'ալ չպիտի կրնամ առնել իրենցմէ... Կարծեմ Թէ նոյնիսկ եթէ ուզեն ալ, այլեւս չպիտի կրնան իրենցմէ պատուածը գործադրել։ Ասոնց հետ իրենց զէնքերով միայն կարելի է կռուիլ, Թէև նոյնիսկ այդ պարագային յաջողութիւնը խնդրական ըլլայ... արդէն ինծի ալ արգիլուած է գծուած ուղիէն տարբեր ճամբու մը հետեւիլ։ Քանի մը վայրկեան խորհրդածութենէ ետքը դատաւորը յարեց.

«Եթէ երբեք յաջողիմ, արդիւնքին կարեւորութեան առջև ոչ ոքի մտքէն պիտի անցնի ինծի հարցնել Թէ ի՛նչ միջոցներով յաջողեցայ։»

Այդ այցելութենէն ետքը ընդհ. դատախազն հաղուագիւտ անգամներ միայն Չինացիները կանչած էր իր առջեւը, և ան ալ աւելի իր ընդունած պատուէրներուն հնազանդած ըլլալու քան Թէ իրական օգուտ մը քաղելու համար։ Օրերն և ամիսներն անցեր էին առանց ո և է փոփոխութիւն բերելու կացութեան մէջ և Մ. Բրէվօ—Լըմէռ կարծես բոլորովին մէկ կողմ Թողած էր այս գործը։ Չինացիները միայնակ կեանք մը կ'անցնէին Թիարաննին մէջ իրենց իբր ընկեր տրուած չորս դատապարտեալներուն հսկողութեան տակ, որոնց պատուէր տրուած էր բնաւ զանոնք իրարու հետ հաղորդակցութեան մէջ չդնել։ Այդ հսկողները սովորական մարդասպաններ կամ գողեր չէին։ Անոնցմէ երեքը, ծովային զինուորներ, 2էն 5 տարուան Թիապարտութեան դատապարտուած էին անհնազանդութեան ծանր արարքներու համար։ Այսպէս, [illegible] Բոռնիք երկու տարի կերած էր իր պետին դէմքն իր հուժկու ձեռքին մէջ ճմլած ըլլալուն համար, ինչ որ զինքը մահուան դատապարտելու կամ գոնէ քանի տարի մը ուտելու բաւական էր եթէ իրողութիւնը դուրսը պատահած չըլլար, և ինքն ալ մինչև այն ատեն իբր առաջնակարգ նաւաստի մը ճանչցուած։ Բոռնիք ծերունի Ֆեօի պահապանն էր որ խումբին պետն ըլլալ կ'Թուէր։ Լիուի պահապանն էր Բիւժօլ, Պուատցի, և Քիոնկի պահապանը՝ Թուլոնցի Տանէօ—Մարիուս, որ ա՛լ աւելի ծանր պատժի մը դատապարտուած էին, զէնքով վիճակնուն մէջ զիրենք ձերբակալելու ձախաւեր գաղափարն յղացող չորս հոգիի փառաւոր ծեծ մը քաշած ըլլալնուն համար։ Թերևս չյաջողէին երկու հոգի չորսի յաղթել եթէ զօրագունդին պօքսի և մենամարտի դասատուն, Լանժըլէն, անուանեալն Ժօլի—Քէօր, որ պատահմամբ հոնկէ կ'անցնէր, իրենց միացած չըլլար ի պատիւ զօրագունդին։ Երկու վայրկեանի մէջ գերագոյն ճարպիկութեամբ մը և անտարբերութեամբ իր խոշոր կօշիկներուն կրունկները հիւր ղրկած էր կռուարարներ իրարմէ բաժնելու եկողներու դէմքին և իր ընկերները ազատած։ Երբ կռիւը դադրեցնելու համար վրայ մերդ հասաւ, անոնց քիթը բերանը ծեծուած խնձոր կ'նմանէր և զգեստնին կտոր կտոր էր եղած։ Իբր վերջաբան՝ զինուորական դատարանը իւրաքանչիւրին հինգ տարի էր բաշխած խոլքերնին գլուխնին բերելու համար։

Երեքն ալ նոր կղզին հասած ըլլալով, զանոնք իրարմէ չէին բաժնած և ընդհ. դատախազին հրամանին վրայ Չինացիներուն պահապան եղած էին, և Լանժըլէի յանձնուած էր Քեանկի վրայ հսկելու պաշտօնը։

Դժուար պիտի ըլլար չորս հոգի գտնել որոնք աւելի յարմար էին [illegible] տիտղոսին զոր նաւաստիները կուտան իրենց մէջէն անտակ մը մարդու։ Վարպետորդին նաւաստի ըլլալէ առաջ ամէն բան է. հոգ չէ Թէ ո՛ւր ծնած է, բայց անհրաժեշտ է որ մասնաւոր յատկութիւններ ունենայ որոնք կ'զարգանան նաւու մը վրայ։ Մարտանաւերն համեմատաբար շատ աւելի կ'արտադրեն այդ տիպարներն քան Թէ առեւտրական նաւերը. կրցողը Թող բացատրէ այս տարբերութիւնը։ Ես միայն զայն կ'նշանակեմ հոս։ Վարպետորդին մասնաւոր տեսակ մը մարդ է որ բանէ մը չի զարմանար, բանէ մը յանկարծակիի չի գար, բանէ մը չի կասիր, բանէ մը չազդուիր և բանէ մը չի վախնար։ Ուր որ ալ ըլլայ, ե՛րբ և ի՛նչ պարագաներու մէջ ալ գտնուի, միշտ գիտէ գործին մէջէն ելլելու միջոցը և կ'յաջողի անանկ տեղեր ուր ո և է ուրիշ մէկը չպիտի յաջողէր։

Նաւուն վրայ ամէն բան կու գայ ձեռքէն. Թէև մասնաւոր պաշտօն մ'ունի հոն սակայն պէտք եղած ատեն նաւուղիղ է, հիւսն, ատաղձագործ, Թնդանօթաձիգ, զինագործիչ, և ուրիշ ամէն բանի ուսուցիչ... Թանկագին անհատներ են ասոնք մանաւանդ պզտիկ նաւերու մէջ որովհետև նաւաստիներուն պզտիկ Թիւը շատ զգալի կ'ընէ նոյնիսկ մէկ հոգիի հիւանդութեան պատճառաւ բացակայիլը։ Ատ պարագային է որ վարպետորդին ծառայութեան կ'դիմեն։ Բացակային տեղը կ'անցնի անմիջապէս, ո՛վ որ ալ ըլլայ անիկայ, ատաղձագործ, հնոցպան, մեքենավար կամ խոհարար։ Ոչ ոք իրմէ աւելի յաջող է պատիժէ խուսափելու, և բոլոր նաւաստիներուն մէջ է՛ն քիչ պատժուողը կ'ըլլայ միշտ, որովհետև ինչ կացութեան մէջ ալ որ ըլլայ, միշտ միջոցը կ'գտնէ անկէ ելլելու և եթէ օձիքը ձեռք ալ տայ անանկ ընդունելի պատճառներ, այնքան բնական և տրամաբանական բացատրութիւններ կ'գտնէ որ քանի մը օրուան արգելքով կ'ազատի անանկ ատեն մը որ ուրիշ ո և է մէկը գոնէ ամիս մը պիտի ուտէր։ Ան է որ ո և է խոշոր անձնաւորութեան այցելութեան օրը պաշտօնը ունի անոնց աչքին փոշի փչելու. Մեր այս պատմութեան ընթացքին մէջ, երեք նաւաստիներուն և Լանժըլէի խաղալիք դերը շատ կարեւոր ըլլալուն, չենք կարող գոնէ քանի մը էջ չնուիրել այդ վարպետորդի տիպարին։ Նաւաստիի այս տիպարն որ մեր երկրին մէջ միայն գոյութիւն ունի, ֆրանսական հողին ազնիւ իսկ է, զարգացած ու մեծցած ամայի ափունքներու ծովախորշերուն ու ծովատորնակերուն մէջ, և ապրելու համար, անհրաժեշտ պէտք ունի ծովին կծու հոտերուն, նաւերն օրրող ալիքներուն երկայն շարժումներուն, Ովկէանոսին լա՛յն ընդարձակութեան, փոթորիկներուն գոռ ձայնին, արեւադարձներու կապոյտ երկինքին, Թոյլտուութեան օրերուն ցամաքին վրայ անցուած մեծ խրախճանութիւններուն և կարգապահութեան փրկարար լուծին։

Պէտք չէ շփոթել Վարպետորդին այն տեսակ մը մարդոց հետ որոնց նաւաստիները «Վաղ-ցուլ», իսկ սպաները «Վարիօ նաւաստի» անունը կուտան։ Մինչ այս վերջինն իր կեանքը կապանքներու և բանտերու մէջ կ'անցնէ, և հաւասարապէս ատելի է իր ընկերներուն ու իր մեծերուն, ընդհակառակը Վարպետորդին գրեթէ միշտ լաւ նաւաստի մ'է, շատ սիրուած նաւուն բոլոր մարդոցմէն և յարգուած իր մեծերէն, որոնք ցաւով կ'տեսնեն երբեմն անոր ծանր պատիժ մը կրելը, որովհետև պէտք է գիտնալ Թէ բացարձակ խստութիւն մ'ունի ծովային օրինագիրքը։

Ինչպէս նաւաստիներուն մեծագոյն մասը՝ վարպետորդին ալ, ցամաքին վրայ անձնատուր կ'ըլլայ նաւու կեանքին մէջ ճնշուած իր երեւակայութեան բոլոր չափազանցութիւններուն, կ'պաշտէ աղմուկը, ըմպելին, կռուփի հարուածները, ժամանցական արհամարհանք մ'ունի մարդոց դէմ։ Ասով կրնանք բացատրել մէկ կողմէն Բոռնիքի, և միւս կողմէն Տանէօի, Բիւժօլի և Լանժըլէի գլխուն եկած անհաճոյ արկածները։ Աւելորդ է ըսել Թէ իրենց այս գործած յանցանքները, որոնք հասարակ կեանքի մէջ շատ աղէկ պիտի կրնային պարտկուիլ, իրենց Ֆրանք տուգանքով և քանի մ'օր բանտարկութեամբ, ոչ մէկ կերպով վնաս կը բերէին իրենց պատւոյն և ուղղամտութեան։

Մեր Չինացիները շուտով ընտանեցեր էին իրենց պահապաններուն հետ, որոնք աղէկ կ'վարուէին իրենց հետ և միւս կողմէ այս վերջիններն ալ հաւասարապէս գոհ էին իրենց վիճակէն։

Իրենց գալէն քանի մը օրեր յետոյ, բանտարկեալները գաղթականութեան մէկ դրամատունէն քսան հազար դահեկան ստացեր էին և Թոյլտուութիւնն ալ այս դրամը գործածելու իրենց սնունդին ու մանր մունր պէտքերուն համար։ Ընդհանուր դատախազն ինքն անձամբ որոշած էր շաբաթուան մէջ իրենց ծախսելիք դրամին քանակը, որպէսզի չկարենային առաւ գլխէ հանել իրենց վրայ հսկող պահապաններէն ո և է մէկը։

Նաւաստիներն իրենք անձամբ կ'երթային գնումներուն և ա՛լ դիւրաւ կ'երեւակայէք Թէ ի՛նչ խնամքով կ'պատրաստէին այդ ճաշերը...։

(Շար.)

միածնի վանքին ի՛նչ կ'վարէ անոր բոլոր գործերը ա՛յնպէս ինչպէս կ'որամադրեն եկեղեցական կանոնները, ու մանաւանդ նկատելով որ, —ինչպէս Ձեր Ս. Օծութեան պատասխանէն ալ հասկցուած է, —վանական կազմակերպութիւնը հնաւանդ ու բազմաժամանակեայ իրաւասութիւն մ'է, և թէ վանքին հարստութիւնը, 950 յօդուածին համաձայն, կ'գտնուի Սինոդի գանձապահին հսկողութեան տակ, և ծախքերն ալ Սինոդին կողմէ կ'որագրուին, Կայսրը հաճեցաւ ընդունիլ այս խնդիրներուն չուրջը յարուցուած անհամաձայնութիւններուն բոլոր կարգադրութիւնները, ազգաօրէն դիտել տալով թէ՝ վարչութեան անդամակցութենէն դուրս ձգուած պիտի նկատուին անոնք որ ռուս հպատակութիւնը չեն ընդունած։ Կայսեր բարձրագոյն կամքին համեմատ՝ Ձերդ Ս. Օծութեան հաղորդելով և գործադրութիւնը խնդրելով այս կանոնադրութեան, պատիւ ունիմ մնալու՝ յարգանօք և մտերմութեամբ՝ Ձեր Ս. Օծութեան ամենախոնարհ ծառան՝

ՆԵՐՔԻՆ ԳՈՐԾՈՑ ՆԱԽԱՐԱՐ
Ն. ԼՈՊԱՆՈՎ.

23 Օգոստ., 1874

ՄԱՆ. ԽՄԲ. —Իսկ մեք կ'ըսենք, իբրեւ վերջաբան այսքան նպաստաւոր կերպիւ լուծուած դպրոցական և եկեղեցական—կալուածական խնդրոյն, թէ որչափ ալ Թուրքիոյ Հայք ժամանակին Պոլաժենիոյ դէմ ողորեցան, բայց մանաւանդ արդի Ս. Հայրապետին օրով բացորձակապէս երեւան եկաւ որ Պոլաժենիան է օրինական խարիսխն ու պաշտպանութիւնը Ռուսիոյ մէջ Հայ Եկեղեցւոյ իրաւանց, Հայ եկեղեցական դաստիարակութեան արտօնութեանց և տնտեսական ու հոգեւորական ամենայն սեփականութեանց ու Թոյլտուութեանց։ Որչափ ալ Պոլաժենիոյ մէջ կրճատուած երեւցան հայրապետական ընտրութեան իրաւունքները, և հայրապետական իրաւասութեան սահմանները, բայց փորձը ցուցուց որ Պոլաժենիոյ հեղինակները կարծուածին չափ պարապ մարդիկ չեն եղեր, ոչ ալ անհոգ, անուշադիր Հայ Եկեղեցւոյ պահպանութեան, պաշտպանութեան և յարատեւութեան։ Ամէնէն էական և դրական կէտերն ամուր կապեր են, և եօթանասուն տարի առաջ զարմանալի հեռատեսութեամբ գուշակեր են ապագայի վարչական ու մատակարարական դժուարութիւններն ու տնձգութիւններն ի մասին պահովութեան Հայ Եկեղեցւոյ։ Այնպէս որ պէտք է օրհնաբանել երեսուն տարի առաջուան չատ մը Թիւրութիւններ Պոլաժենիոյ նկատմամբ, և խոստովանիլ թէ՝ իր բոլոր Թերութիւններով հանդերձ՝ անիկա է ու կ'մնայ հիմնաքարն պահովութեան Հայ Եկեղեցւոյ ի Ռուսաստան։

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԱՐԳԵԼՔՆԵՐԸ

([illegible] Բէրբէէն.)

Լուրերը դարձեալ հակասական են հաշտութեան վրայ։ Ըստ ոմանց, յոյս չկայ. զի ո՛չ Մ. Վիդդէ, ո՛չ Պարոն Քոմուրա զիջում կ'ընեն։ Ըստ այլոց, Թոքիոյի մէջ ատեանք կարգի նախարարական ժողով գումարուեր է, և իրաւախոհութեան կերպ մը գտնուեր է։ Ո՛չ ոք կրնայ ճշդիւ գիտնալ թէ Ռուսիա մինչև ո՛ր կէտը դիմանալ որոշած է, կամ թէ Ճափոնի հուսկ յետին չորս պայմաններէն որո՞նք վերջնական են բացարձակապէս։ Բայց, օտար իրաւաբաններու և չէզոք դիւանագէտներու կարծիքին նայելով, չորս վերջին պայմանները կարելի է կէս առ կէս բաժնել, և այն ատեն իրաւախոհութիւն մը հնարաւոր է, բայց Թերեւս երկու կողմերն ալ անանկ ցուցընել կ'ուզեն թէ մինչև վերջին կէտը պիտի դիմանան, վարպետ սակարկողներու պէս որք դիմացինին չեն գիտցներ թէ ի՛նչ զիջում պիտի ընեն վերջին պահուն։

Յայտնի է թէ Հաշտութեան արգելք եղած չորս խնդիրներն են (1) Պատերազմական տուգանք, (2) Սախալին, (3) Չինաստանի մարտանաւեր և (4) Ռուսիոյ նաւային ույժին կրճատումը։ Արդ, այս չորս պահանջումներէն առջի երկուքին վրայ Ճափոնի իրաւունքը բացարձակ է, մինչ վերջին երկուքին վրայ Ռուսիա աւելի իրաւունք ունի քան Ճափոն, — կ'ըսեն չէզոքները։

Եւ իրօք, Ռուսիա բացարձակ, անպայման յաղթուած է ներկայ պատերազմին մէջ, և պէտք է որ տուգանք մը վճարէ։ Իր առարկութիւնը թէ Ճափոնցիք մինչև Բեդերսպուրկ չեկան, կամ ռուսական մեծ երկիր մը չգրաւեցին, չի բաւեր զինք զերծ կացուցանելու տուգանք վճարելու պարտականութենէն, քանի որ հոն և այն ձեւին մէջ ուր պատերազմը մղուեցաւ, զինուց բախտը վճռական կերպով իր թշնամիին կողմն երեցաւ։ Պարտութեան ապացոյցը պատերազմի յառաջ տանելու անկարողութեան մէջ է, ո՛չ թէ Տէրութեան հողերուն այս կամ այն մասին գրաւման մէջ, և Ռուսիա յայտնի եղաւ որ պատերազմի յառաջ տանելու անկարող է, իր թէ՛ ցամաքային, թէ՛ ծովային և թէ դրամական ույժերուն անբաւական գալուն պատճառաւ։ Ուրեմն, պատերազմական տուգանքի խնդրոյն վրայ Ճափոն պէտք է գոհացում ընդունի։ Նմանապէս, Սախալին իրեն պէտք է մնայ թէ՛ աշխարհակալութեան իրաւունքով, և թէ որովհետև կէս դարու կարճ միջոց մը միայն անցեր է յորմէ հետէ Ռուսիա ձեռք դրեր է այս զուտ ճափոնական հողին վրայ, հետևապէս ճափոնական երկիր մ'է որ Ճափոն կ'վերադառնայ, զէնքի զօրութեամբ առնելէն ետքն անոր կողմէ, մինչ Ռուսիա ո՛չ իսկ արիւն Թափած էր Սախալինը Ճափոնի ձեռքէն առնելու համար, այլ դիւանագիտական հնարք մը բանեցուցած էր։ Այն փաստը թէ ռուսական հողի մը Թողումը Ռուսիոյ պետական արժանապատուութիւնը պիտի վիրաւորէր՝ փաստ չէ Սախալինի Թողման դէմ. զի, նախ, քանի որ Ճափոն զէն ի ձեռին գրաւեց Սախալինը, աշխարհակալութեան իրաւունքին քով յաղթուած կողմին արժանապատուութիւնն երկրորդական կ'մնայ, քանի որ զինուց զօրութեամբ գրաւուած հող մը ետ տալուն մէջ աւելի մեծ կորուստ կայ ազգային—պետական արժանապատուութեան, և երկրորդ, զի Թողուածը բուն ռուսական հող չէ, այլ պատմական անիրաւութիւն մ'է որ կ'ուղղուի, և Ճափոն նոր երկիր մը չէ որ կ'առանայ իր յաղթուած թշնամիէն։ Ռուսք Բորդ Արթուրն և Տալնին կորսնցնելէն ետքը կրցան ըսել թէ բուն ռուսական հող չէին կորսուած, ուստի յաղթուած չէին, քանի որ Չինէն առած էին Բորդ Արթուրն և Տալնին։ Ինչո՞ւ համար ուրեմն Սախալինը տալէն ետքը կ'պնդեն թէ ռուսական հող առուած պիտի ըլլան, քանի որ Սախալինն ալ գրեթէ համանման դիւանագիտական հնարքով մը Ճափոնէն առեր էին ժամանակաւ։ Հետեւապէս, Սախալինի տէր ըլլալու և մնալու նկատմամբ Ճափոնի իրաւունքն անժխտելի է։

Բայց նոյնը չէ կարելի ըսել մնացեալ երկու պահանջումներուն վրայ։ Չինաստանի մարտանաւերը չէզոք նաւահանգիստներ ապաստանելու յաջողեցան, և պէտք է վայելեն իրենց այս յաջողութեան պտուղը, այսինքն՝ թշնամիին չըլլան. զի այն ատեն ո՞ւր կ'մնայ իրենց զինուորական յաջողութիւնն որով կարողացան ճողոպրիլ Թոկօ ծովակալին ձեռքէն, և ո՞ւր կը մնայ չէզոք նաւահանգիստներուն ընծայած պաշտպանութիւնը։ Պատերազմներուն յաջորդող հաշտութեան բանակցութիւններուն մէջ անգիր օրէնք է ի հաշիւ առնել նոյն իսկ յաղթուած կողմին զինուորական յաջողութիւնները, և քաջալերել անոր յաջողակ զօրավարներն՝ ազգային պարտութեանց չարքին մէջ անգամ իրենց ունեցած դոյզն յաջողութիւններուն համար։ Այսպէս, Գերմանք, իրենց պահանջումներուն բոլոր բովանդակ Բիզմարքեան խստութեան մէջ իսկ, մինչեւ վերջը չպնդեցին Պելֆօրի իւրացման վրայ, նկատելով որ Ֆրանսացիք կրցեր էին մինչև վերջը պաշտպանել այն բերդը, և թէ Տանֆէռ Ռոշրօ գնդապետին դիւցազնութիւնն արժանի էր պատուոյ, զինուորական միջազգային տեսակէտով։ Նմանապէս, Չափէկ զրահաւորը Ճափոնի յաղթական նաւատորմին ճիրաններէն ազատող և մինչեւ Բիաօ Չէու կղզի ի կղզի առնելով ազատող ռուս նաւապետին քաջութիւնն արժանի է վարձատրուելու, նմանապէս ֆրանսական ջուրերն ապաստանող Տիանա յածանաւին օրընթացութիւնն ու ճարպիկութիւնը գնահատելի պէտք է մնան, նոյն իսկ ճափոնցի նաւազներուն համար, ի քաջալերութիւն ապագայ ճափոնցի նաւապետներու։ Վերջապէս, խտիր մը դրուելու է թշնամիին ձեռքն ինկող մարտանաւերուն և չինկող մարտանաւերուն միջեւ։ Այս սկզբունքով, Ռուսիա իրաւունք ունի պահանջելու թէ չէզոք նաւահանգիստներու մէջ զինաթափ եղած իր մարտանաւերուն տէր չանկէ Ճափոն։

Բաց աստի, Ճափոն կարող է իրաւախոհ ըլլալ Ռուսիոյ ապագայ նաւային ույժն հիմնովին կրճատելու պահանջման վրայ, զի ասով աւելի կ'նուաստացնէ յաղթուած թշնամին, քան գործնական արդիւնք ձեռք կ'ձգէ, և այսպիսի բանակցութեանց մէջ, ուշադրութիւն ընելիք գլխաւոր պարագան այս է որ վիրաւորանքն աւելի մեծ չըլլայ քան իրական արդիւնքը։ Եւ իրօք, Ռուսիոյ նաւային ույժն ապագային մէջ աւելի կամ նուազ պիտի ըլլայ՝ ո՛չ թէ այսօր կնքուած դաշնագրին համեմատ, այլ Ճափոնի և Ռուսիոյ ապագայի մէջ իրարու հանդէպ ունենալիք զինուորական և նաւային դիրքին համեմատ։ Եթէ ապագայի մէջ Ռուսիա չատ զօրանայ և Ճափոն համեմատաբար ետ մնայ, Ռուսիա կարող է եղծել այսօրուան դաշնագրով դրուելիք սահմանը կամ արգելքը, ինչպէս պատահած է անցեալին մէջ, երբ այս կամ այն Տէրութեան ուժովնալն ու ընդարձակուիլը բաւական եղած է լռելեայն ոչնչացման իրեն դէմ կնքուած դաշնագրերուն։ Ենթադրենք որ Ռուսիա ապագայի մէջ այն աստիճան կարգի դնէ իր գանձային և այլ գործերը, և այնքան բարւոքէ իր նաւային ու զինուորական վարչութիւններն ու զօրութիւնները, որ կարենայ գերակչիռ նաւատորմ մը կազմել Պալթիկի մէջ և գերմանականին ու գաղիականին հաւասար բանակ մ'ունենալ, դէպ Ծ. Արեւելք փոխադրելու կրկնապատիկ և եռապատիկ աւելի մեծ դիւրութեամբ քան զոր ունի հիմա։ Ենթադրենք նաև որ ուրիշ կողմէ ճամբայ չգտնելով արևելեան ու հարաւային ովկիանոսներն հասնելու և ծովի հետ հաղորդակցութեան մտնելու, որոշէ նորէն չափուիլ Ճափոնի հետ։ Այս ենթադրութեանց մէջ, ի՞նչ օգուտ պիտի ունենար այնպիսի պայման մը թէ Ռուսիա Խաղաղականի մէջ մինչեւ հինգ մարտանաւ միայն կարենայ ունենալ և ոչ թէ քսանեհինգ։ Ռուսիա մէկ մը ցամաքային ու ծովային այնպիսի գերակչիռ դիրքի մը հասնելէն ետքն ո՞վ զինք պիտի արգիլէր եւրոպական ջուրերուն մէջ չինած նաւատորմը Խաղաղական ղրկելէ և ցամաքային բանակները դէպ ի Բորդ Արթուր և Քորէա իջեցնելէ։ Ուրեմն, այսօրուան դրուելիք արգելքն այն ատեն միայն նշանակութիւն կ'ունենայ երբ Ճափոն ի վիճակի ըլլայ զայն յարգել տալու, և ցորչափ Ճափոն այն գերակչիռ վիճակն ունենայ, պատճառ չունենար ռուսական յարձակումէ մը վախնալու։ Ինչպէս Մ. Վիդդէ խոստովանեցաւ, Ռուսիա արդէն բաւական տարիներ նաւատորմ պիտի չկրնայ ունենալ Խաղաղականի մէջ, զի նաւատորմերը մէկ օրէն միւսը չեն չինուիր, և Ռուսիա Ծ. Արեւելքի մէջ նաւատորմ մ'ունենալէն առաջ, պէտք ունի եւրոպական ջուրերուն մէջ իր նաւային ույժը վերակազմելու, քանի որ Պալթիկ այժմ անպաշտպան է, և Պալթիկ աւելի կենսական է Ռուսիոյ համար քան Վլատիվոստոք։ Արդէն իրաց բնական բերմամբ Ռուսիա մեծ նաւատորմ մը չի կրնար ունենալ Խաղաղականի մէջ, գէթ մօտաւոր ժամանակներու մէջ, քանի որ միայն Վլատիվոստոք մնաց իր ձեռքը, և Ճափոնցիք տիրելով Սախալինի, մշտական սպառնալիք մը պիտի ըլլան Ռուսիոյ ապագայ նաւային կեդրոնին։ Եւ մինչեւ Ռուսիոյ համար տարիներ պէտք են նորէն իր դրօշն երեւնելու համար Խաղաղականի ջուրերուն վրայ, Ճափոն, որ այժմէն իսկ նաւային առաջին կարգի ոյժ մ'ունի, նոյն տարիներուն ընթացքին մէջ բնաւ արգելք պիտի չունենայ նոր և կարեւոր յաւելումներ ընելու իր նաւատորմին վրայ, մանաւանդ երբ պատերազմական տուգանք ստանայ, ինչ որ կ'ենթադրենք թէ պիտի ստանայ, քանի որ վերջին երկու պահանջումներուն վրայ Ռուսիոյ գոհացում տալու կողմը կ'երթանք։

Ի մի բան, եթէ ապագայի մէջ Ճափոն Ռուսիայէն ետ պիտի մնայ նաւային ու զինուորական պատրաստութեամբ, այսօրուընէ դրուելիք դաշնագրական արգելքէն Ճափոն ապագայի մէջ օգուտ չի կրնար քաղել։ Իսկ եթէ Ճափոն միշտ յառաջադէմ պիտի երևի, միշտ հզօր և ուշադիր իր դիրքին, և միշտ պիտի պահէ իր այժմեան նաւային և ցամաքային պատրաստ վիճակը՝ իբրև գերակշիռ զինուորական Տէրութիւն Ծ. Արեւելքի, այն ատեն պէտք չունի ապագային համար պայմաններ դնելու։ Ցամենայն դէպս, չարժեր անպիտան ենթադրական օգուտի մը յուսով պատերազմը երկարել, և 50 կամ 100,000 նոր ճափոնցի զօրք զոհել, որոց սերունդները կարող պիտի ըլլային նոր և յաղթական բանակներ հայթայթել ու ապահովել Ճափոնի։ Այս չորրորդ պահանջման մէջ ակներեւ է ուրեմն որ վիրաւորանքն աւելի մեծ է Ռուսիոյ համար, քան անմիջական օգուտը Ճափոնի համար, և ահա այս կերպ զիջողութիւններով է որ հաշտութիւն պիտի կրնար գոյանալ առանց իրական կորուստի մէկ կամ միւս կողմին համար։ Ցաւալի է որ ի վերջոյ այսպիսի իրաւախոհութիւն մը որոշուի Թոքիոյի մէջ, որով հաշտութիւնը կնքուի ի մօտոյ, և Ճափոն այսօրուընէ նուիրագործել տայ իր յաղթական գերազանց դիրքն իբրև ամենամեծ Տէրութիւն Ծ. Արեւելքի, ինչ որ տակաւին միջազգային դաշնագրի մը նուիրագործումը չէ ընդունած։

ՃԱՐՈՆՑԻՔ Ի ՍԱԽԱԼԻՆ

(ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՃԱՐՈՆԱԿԱՆ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻՆ)
([illegible])

Երբ «Մամիյա Բէքիօ» անունն անգամ մ'ալ երևցաւ Ճափոնի պաշտօնական քարտէսներուն վրայ, ճափոնական բանակը տանող փոխադրանաւերը Ավօմորիէն ճամբայ ելլելու վրայ էին, ճափոնական բանակը Եօքոհամայէն ճամբայ ելլելով անցած էր Ճափոնի արեւելեան ափերէն և խմբուած էր Ավօմորի. զօրաւոր նաւաբաժին մը պահպանութիւն կ'կատարէր։ Ճափոնցիք մեծ խնամքով գաղտնի պահեցին այդ նաւաբաժնին որքանութիւնն ու կազմութիւնը, ինչպէս նաև զինուորական ույժը, բայց ըստ որում Ծով. Քադաօքա կ'հրամայէր, և Ծով. Տէվա դեր հրամատարութիւնն ստանձնած էր, Ռուսք հաւանօրէն չատ չէին սխալեր, երբ կ'կարծէին թէ ճափոնական նաւաբաժինը կ'բաղկանար ինն մարտանաւէ, երեք թորփիլանաւէ և մէկ քանի թորփիլատորմիղէ։ Արդարև, Ճափոնցիք չատ լուրջ վտանգի մը դէմ պաշտպանուիլ սարպուած էին. Վլատիվոստոքի առջև կեցած էին երկու զօրաւոր յածանաւեր, Ռոսիա և Կրօմոպօյ, որք ամբողջ 11 ամսուան դադար վայելեցին, ինքզինքնին գտնելու համար Ծով. Քամիմուրայի տուած հարուածէն 1904 Օգոստ. 14ին. Վլատիվոստոքի առջև կային նաև Էլ... հսկող յածանաւ և մէկ քանի թորփիլանաւեր ու ընծովեայ մարտանաւեր, որք եթէ երբեք արկածախնդրական ոգիով ներշնչուած էին, դիւրաւ կրնային փորձ մ'ընել թշնամիին հաղորդակցութեանց նոր գծին դէմ։ Ճափոնցիք սովորութիւն չունին անօգուտ տեղն ինքզինքնին վտանգի ենթարկել։

Ճափոնցիներուն յատակագիծն էր Անիվա ծովախորշն երթալ, Սախալինի հարաւակողմը և հոն զօրք ցամաք հանել Քորսաքովէն իբր 20 վերստ հեռու կէտի մը վրայ։ Այնպէս կ'կարծուէր թէ Քորսաքով քաղաքի չրջակաները ականներով ծածկած պիտի ըլլային Ռուսք, քանի որ փորձառութեամբ հասկցած էին թէ պաշտպանութեան այս ձեւը որքա՛ն ահարկու արդիւնքներ կուտայ, մանաւանդ որ Վլատիվոստոքի ռուս մարտանաւերը երկար ժամանակ ունէին ականներ զետեղելու։ Ճափոնական թորփիլահալածներն և թորփիլանաւերն հրաման ստացան ականները մաքրել, մինչ փոխադրանաւերն և մարտանաւերը բաց ծովը կ'սպասէին։ Այլ սակայն ոչ իսկ մէկ հատ ական գտնուեցաւ, և Ցուլիս 7ի արչալոյսին մէկ քանի ժամուան աչխատութենէ վերջ, հասկցուեցաւ որ զօրք ցամաք հանելու տեղւոյն ծովը ականազերծ է։ Կատարուած խուզարկութիւններն ալ ցոյց տուին թէ Ռուսք ոչ ամրութիւն չինած էին ոչ ալ բանակնին համախմբած էին զօրք ցամաք հանելն արգիլելու համար։ Այնպէս որ ճափոնական բանակը ռուսական ցամաքն ելաւ ճիշտ այնպէս ինչպէս ըրած էր 1904 Մայիսին, Լիաօդունկ թերակղզիին դէմ։ Ծովային զինուորները առջևէն կ'երթային. Ճափոնցի նաւազները արագօրէն ցամաք ելան, գրաւեցին կարեւոր դիրքերը և անոնց վրայ Նորածագ Արեւուն դրօշը պարզեցին։ Այնուհետեւ հասան ցամաքային զինուորները և առանց ո և է դժուարութեան ու զոհի, Ճափոնցիք տէր դարձան։

Միւս կողմէ ճափոնական նաւաբաժինը չարունակեց իր մաքրողական գործը՝ Քորսաքովի ուղղութեամբ, և երբ նաւաբաժինը Քորսաքով հասաւ, այն ատեն միայն Ռուսք սկսան կրակել երկու աչտարակներէ, ուր թնդանօթ զետեղած էին ընկղմեալ Նովիք յածանաւէն առնելով։ Բայց Ռուսք ո և է կորուստ չպատճառեցին իրենց թշնամիին, որ անվտանգ աւարտեց իր մաքրողական գործը։ Իրիկուան դէմ էր։ Ցամաք ելլող բանակը Թանէր աւազին և խիտ անտառներուն մէջէն յառաջանալով Քորսաքովի վրայ իջող դիրք մը գրաւած էր, և թշնամիին բերդերը դիւրաւ լռած էին ճափոնական մարտանաւերուն կրակին տակ։ Ռուսք կռուելու համար չէին սպասեր բնաւ։ Քաղաք անդէ քաղաքին կրակ տալէն և առնապարանքով քաշուեցան Սօրօյօֆքա։ Ռուսք իրենց տեղեկագիրներուն մէջ կ'ըսեն թէ սարպեցին ճափոնական Թորփիլատորմը ետ քաշուիլ, և իբր թէ բուռն դիմադրութիւն մը ցոյց տուին. բայց իրենց դիմադրութեան ո՛ր աստիճան զօրաւոր ըլլալը ակէ կ'հասկցուի թէ նոյն իսկ միակ Ճափոնցի մը չկրցան մեռցնել կամ վիրաւորել. միւս կողմէ Ռուսք կորսնցուցին չորս Թնդանօթ, զոր լքեցին։ Ռուսք հասկցան որ անօգուտ է դիրք բռնել մարտանաւերուն կրակին ենթակայ վայրերուն մէջ, և ներսերը քաշուեցան աւելի նպաստաւոր տեղի վրայ դիմադրելու համար։ Ռուսք հաւանօրէն կ'կարծէին թէ Ճափոնցիք ցամաք ելլելէ վերջ դանդաղօրէն պիտի չարժին, որովհետեւ քիչ անգամ տեսնուած է որ թշնամի երկրի մը մէջ ցամաք ելլող յաղթական բանակ մը անմիջապէս քալէ դէպ ի ներսերը։ Անհաւասրկ Սախալինն ասոր առաջին օրինակ եղաւ։

Ասոր յաջորդող դէպքերն ուշագրաւ են։ Ցլս. 7ի կէս օրին Ճափոնցի զօրքերն սկսան ցամաք ելլել. ամբողջ կէս օրէն առաջ ծովային նախնական պատրաստութիւններ եղան։ Անմիջական յառաջխաղացմամբ ճափոնցի յառաջապահները տիրացան Մէյրաքի հիւսիսակողմի լեռներուն, որք Քորսաքովի վրայ կ'իշխեն։ Միեւնոյն ժամանակ սպայ մը հետախուզեց քաղաքին հարաւակողմը, զոր Ռուսք կրակելով լքեցին և դէպ ի ներսերը քաշուեցան։ Ցաջորդ օրը ճափոնական բանակին գլխաւոր մասը կատարելապէս գրաւեց Քորսաքովը, մինչ յառաջապահք սկսան հալածել Ռուսները, զորս ժամը 11ին վանեցին մինչև Վլատիմիրովքա և գրաւեցին Սօրօյօվքան։

Ռուսք այլեւս հասած էին այն դիրքը, զոր ի սկզբան ընտրած էին յարձակողներուն դէմ պաշտպանութեան գերճնական ճիգ մ'ընելու համար. այդ դիրքն անտառ մ'էր Քորսաքովէն 70 վերստ հեռու դէպ հիւսիս։ Այստեղ Ռուսք ամրութիւններ չինած էին, վեց հատ 12 սանդ.նոց, վեց հատ 4 սանդ.նոց, ութ հատ արագահարուած և իբր 12 մեքենայարձ թնդանօթներով։ Ռուսաց յառաջապահները կ'գտնուէին ի Տալնի, կռուելու ի վիճակի եղողներուն Թիւն իբր 3000 էր։ Ցուլիս 11ին Ճափոնցիք յարձակեցան յառաջապահներուն վրայ և անմիջապէս գլխաւոր ամրութեան դէմ խոյացան։ Այստեղ, առաջին անգամն ըլլալով Ռուսք իսկապէս յամառ դիմադրութիւն մը կատարեցին։ Ասիկա վերջին պատեհութիւնն էր Սախալինի հարաւային մասը փրկելու. Ռուսք եթէ չկարենային պահել այս անտառաչատ դիրքը, պիտի հարկադրուէին ոչ միայն լքել բովանդակ կղզիին հարաւակողմը, այլ նաև նահանջել դէպ արևմտեան ափը՝ Մօքա, անկէ նաւակներով փախչելու —ինչ որ չատ վտանգալից էր—կամ անտառներուն մէջէն ճամբայ փնտռելու համար։ Ռուսք արժանայիշատակ դիմադրութիւն մը կատարեցին, բայց Ցուլիս 12ի արչալոյսին Ճափոնցիք անդիմադրելի բուռն յարձակում մը սկսած ըլլալով, Ռուսք անկարգութեամբ Մօքա քաշուեցան, գերի Թողլով տեղակալ մը եւ ութսուն զօրք, չորս դաշտային թնդանօթ, մէկ մեքենայարձ թնդանօթ, ունեցան նաև 150 կամ 160 մեռեալ կամ վիրաւոր։ Ճափոնցիք կորսնցուցին 70 հոգի, որոց մէջ էր հիանալի սպայ մը՝ հազարապետ Նիշիքաւա, որ արչալոյսին յարձակումն ինք վարած էր։ Եւ այսպէս, Ճափոնցիք որ Ցուլիս 7ին Սախալին առաք կոխած էին, Ցուլիս 12ի առաւօտ արդէն 90 վերստ դէպի ներս գացած էին, թշնամին վանելով տակաւ առ տակաւ։ Այս զինուորական գործողութիւնն ևս ցոյց կուտայ Ճափոնցիներուն ճարպիկութիւնը, մանաւանդ երբ միտք բերենք թէ Սախալինը գրաւելու կոչուած զօրքերը փորձառու մարդիկ չէին, այլ պահեստի զինուորներ, որք ներկայ պատերազմին մասնակցած չէին տակաւին։

Սախալինի գրաւմամբ, Ճափոնցիք առաջին աւանիլութիւններ ձեռք կ'ձգեն ապագայի համար. բոլոր ռուս կարեւոր հաստատութիւնները կղզիին ափերուն վրայ կ'գտնուին, և ասոնց հետ Ծովային Նահանգի ամբողջ եզրերը, Ամուրի ծովախորշն և գետաբերանը Ծով. Քասանքայի մարտանաւերուն կրակին ենթակայ են։ Արդէն Սախալինի մասնաւոր կարեւորութիւն տուողն այս պարագան է. կղզին կ'իշխէ Ծովային Նահանգին և Ամուրի գետաբերնին։ Ամուր՝ Ռուսիոյ Ծ. Ասիական տարածման պողոտան է. այդ գետին ափանց վրայ է որ կանգնած է Ռուսիոյ անմահ յառաջապահին՝ Մուրավիէվի արձանը՝ ի Խապարովսք։ Ճափոնի զինուորական այս նոր գործողութեանց նպատակը կ'հասկցուի այն անուններէն, զորս կուտան գրաւեալ վայրերուն. Անիվա խորշն անուանեցին «Հիկաչի Թուչիմի ծովախորշ» յաւերժացնելու համար Նովիք ռուս յածանաւին կործանումը, ձեռամբ Չիդոզի և Ծուշիմա մարտանաւերուն, որոցմէ առաջինին մէջ կ'ծառայէր իշխան Հիկաչի Թուչիմի։ Դարձեալ, Համբերութեան Հրուանդանին անունը փոխուելով եղաւ «Քադաօքա Մելաքի», իսկ համբերութեան խորշը՝ «Շիչիրօ վան», ի յիշատակ Ծով. Քադաօքա Շիչիրօի որ կ'հրամայէ նաւային գործողութեանց։ Նմանապէս, Շիրէդօքօ և Նօդօրօ հրուանդանները այսուհետեւ պիտի կոչուին «Ժուշօ Զաքի» և «Քօնտօ Զաքի», ի յիշատակ Քօնտօ Ժուզօյի որ 18րդ դարու վերջերը Ճափոնի գլխաւոր մատենագիրն էր։ Երբ 1798ին առաջին անգամ Եսօ լուր հասաւ թէ Ռուսք Հիւսիսային ջուրերուն մէջ մուտ գործեցին, Ճափոնի կառավարութիւնը Քօնտօ Ժուզօն ղրկեց քննութիւն կատարելու համար։ Քօնտօ Ժուզօ այցելեց Էդօրօֆու կղզին և Քուրիլ կղզիներն և տեսաւ որ Ռուսք, Միջին Դարու ռուսական սովորութեան համաձայն անպաշտպան հողերն իւրացուցեր են, միմիայն սիւներ կանգնելով, գրու մը ծանուցանող։ Քօնտօ ջնջեց այս յափշտակման հետքերը, և Եսօ վերադառնալով հատոր մը հրատարակեց Սախալինի (Քարաֆուդօ) Քուրիլի (Շիչիմա) և Քամչաթքայի խնդիրներուն վրայ։ Քօնտօ Ժուզօյի եզրակացութիւնը սա էր որ սահմանագլուխ խնդիրներու առթիւ ծագած միջազգային վէճերը կարգադրելու համար միակ ատեանը զինուց ատեանն է, և թէ, եթէ Ճափոն կ'ուզէ անվրդով մնալ, պէտք է իր սահմանները լաւ գծէ։ Այսօր, հարիւրէ աւելի տարիներ ետք, Քօնտօյի կանխատեսութիւնն ազգային գնահատման արժանացած է։ Ճափոն, պատմութեան էջերը ցոյց կուտայ, կարդալու համար իր սեպհականութեան որոշ արձանագրութիւնը։ (The Times.)

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՍԿԶԲՆԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆ ԵՒ Մ. ՎԻԴԴԷ.— Երբ Մր. Րուզվէլդ հրաւէր ուղղեց երկու պատերազմիկներուն որ պատուիրակներ կարգեն հաշտութեան պայմաններն որոչելու համար, և ճափոնական ու ռուսական կառավարութիւններն ընդունեցին այս առաջարկը, ռուս մէկ քանի Թերթեր ռուսաճափոնական դաշնակցութեան մը խօսք բացին, որ պիտի կազմուէր հաշտութիւն կնքուելէն ետքը։ Այս ծրագիր գէթ առ այժմ իրականալի չէ, քանի որ Ճափոն զինակիցն է Անգլիոյ։ Սակայն եղաւ ժամանակ մը որ Ճափոն իսկ կ'փափաքէր այս զինակցութեան։ Նորածագ Արեւու Կայսրութիւնն այն ատեն վարանքի մէջ էր թէ որո՞ւն հետ զինակցի, Անգլիո՞յ թէ Ռուսիոյ հետ։ Իդօ մարքիզ 1901ին Բեդերսպուրկ գնաց ճափոնական չահերն հաշտեցնելու ռուսական չահերուն հետ, մարքիզը ռուսաճափոնական դաշնակցութիւն մը կնքել կ'փափաքէր, բայց յուսախաբ ետ դարձաւ, և Ճափոն տեսնելով որ այլ ևս յոյս չկայ Ռուսիոյ կողմէ, զինակցեցաւ Անգլիոյ հետ։ Մ. Կալբէզ այս օրերս Բեդերսպուրկի մէջ հրատարակեց կարեւոր աչխատութիւն մը ներկայ պատերազմին սկզբնաւորութեան վրայ. այս աչխատութիւն կարեւոր տեղեկութիւններ կուտայ Իդօ մարքիզին Բեդերսպուրկ այցելութեան և Մ. Վիդդէի Ծայր. Արևելք կատարած ծանօթ ուղեւորութեան վրայ. գործին թելադրիչը Մ. Վիդդէ կ'թուի։ 1901ին մարքիզ Իդօյի և Լամսդորֆ կոմսին ու Մ. Վիդդէի միջեւ կատարուած խորհրդակցութիւններէն սա յայտնի եղաւ որ Ռուսիոյ և Ճափոնի անհամաձայնութեան գլխաւոր կէտը Քորէան է։ Եթէ դաշնադրութիւն մը կնքուէր, որ վերջնապէս լուծէր այս խնդիրը, այլ ևս բարեկամութիւնը կ'հաստատուէր երկու ազգերուն միջեւ։ Մարքիզ Իդօ արդէն ցոյց կուտար թէ ի՛նչ կրնային ըլլալ այսպիսի դաշնադրութեան մը գլխաւոր պայմանները։ Ռուսիա հարկ էր ճանչնալ որ Ճափոն պէտք է քաղաքական, ճարտարական և առեւտրական ազատ գործունէութիւն ունենայ Քորէայի մէջ։ Ճափոն ալ յանձն պիտի առնէր ռազմագիտական ո՛ և է նպատակի չգործածել քորէական հողի ո՛ և է մէկ մասը, և ո և է ամրութիւն չհաստատել քորէական եզերաց վրայ։ Կոմս Լամսդորֆ Մ. Վիդդէի խորհուրդ հարցուց, որ պատասխանեց թէ Ճափոնի հետ համաձայնութեան կնքումն ո՛չ միայն փափաքելի, այլ անհրաժեշտ է։ Մ. Վիդդէ կ'ըսէր թէ ցորչափ Ռուսիա փոխադարձաբար զիջողութիւններով Ճափոնը չսիրաշահի, անպատճառ պատերազմ պիտի ծագի, և պիտի կորսնցնէ Չինու բարեկամութիւնը, զի այն ատեն Երկնային Կայսրութիւնը Ճափոնի պիտի կցէ՛ն՛ ընդդէմ Ռուսիոյ։ Մ. Վիդդէ կ'ըսէր որ Ճափոնի հետ պատերազմը մեծ աղէտք պիտի ըլլայ Ռուսիոյ համար, զի եթէ Ռուսիա յաղթէր անգամ, ահագին զոհողութիւններ ընել հարկ պիտի ըլլար, որք երկրին տնտեսական վիճակը պիտի խախտէին։ Այս կէտերն ի նկատ առնելով, Մ. Վիդդէ նոյն իսկ կ'ըսէր թէ Ռուսիա կրնայ ձեռք քաշել Քորէայէ։ Մարքիզ Իդօյի հետ կատարուած բանակցութիւնք ո և է դրական արդիւնք չունեցան։ Ճափոնցի այս ծանօթ քաղաքագէտը Ռուսիայէ ո և է պատասխան չստանալով, մեկնեցաւ Պերլին, և քիչ ետքը կնքուեցաւ անգլաճափոնական դաշնակցութիւնը։ Երբ 1903 աշնան նորէն բանակցութիւն սկսաւ Քորէայի խնդրոյն վրայ, Ճափոն Իդօ մարքիզին ներկայացուցած պայմաններէն աւելի խիստ պահանջումներ ըրաւ։ Երբ Մ. Վիդդէ ճամբորդութիւն մը կատարեց դէպի Ծ. Արևելք, արևելեան չինական երկաթուղին քննելու համար, ճափոնական կառավարութիւնն ամէն ջանք Թափեց որ ռուս ելմտական նախարարը Թոքիօ այցելէ. ճափոնական կառավարութիւնն այս կերպով կ'յուսար դիւրաւ կարգադրել Քորէայի խնդիրը, և անտեսական բարեւ յարաբերութիւններ հաստատել Ռուսիոյ հետ։ Կոմս Լամսդորֆ հաւնեցաւ այս գաղափարին, բայց վերջապէս Մ. Վիդդէ չգնաց Թոքիօ, և երբ Ծ. Արևելքէ դարձաւ, 1902ին պատրաստեց ընդարձակ յիշատակագիր մը, խօսելով քորէական և մանչուրեան խնդիրներուն վրայ։ Մ. Վիդդէի տեղեկագրին եզրակացութիւնն հետեւեալն էր.—«Պատմութիւնը դարերով կը չափուի և ոչ թէ տարիներով. այս տեսակէտով, արեւելեան չինական, Բորդ Արթուրի և Տալնիի երկաթուղեաց չինութիւնը մեծ գործ մը պէտք է նկատել։ Կատարուածը պատմական գործ մ'է. Ռուսիա իր վերջին քայլերէն մէկն առաւ դէպի Ծայր. Արևելք, ուր Խաղաղականի վրայ սառերէ ազատ նաւահանգիստ մը կ'փնտռէ։ Ոչ թէ աշխարհակալութեամբ, այլ խաղաղ միջոցներով երկաթուղիներու չինութեամբ սկսաւ տարածուիլ Ռուսիոյ ազդեցութիւնն ի Մանչուրիա։ Նոյն խաղաղ միջոցներով պէտք է հաստատուի այս ազդեցութիւնը։ Իսկ Քորէական խնդրոյն վրայ հետեւեալը կ'գրէ Մ. Վիդդէ.—«Բաց ի Մանչուրեան խնդրէն, Ծ. Արևելքի մէջ ռուս քաղաքականութեան հորիզոնին վրայ ուրիշ սև կէտ մ'ալ կայ որ է ճափոնական կայսրութեան հետ իր յարաբերութեանց խնդիրը։ Վերջին ժամանակներս Ճափոնի համար կենաց և մահու խնդիր եղած է գերակշիռ ազդեցութիւն ձեռք ձգել Մանչուրիոյ և Չինաստանի, կամ գոնէ միմիակ Քորէայի մէջ։ Ճափոնական կղզիները բնակչութեամբ խճողուած ըլլալով, Նիփօն կառավարութիւնը բացարձակապէս պէտք ունի այնպիսի տեղեր գտնելու, ուր կարենայ զետեղել իր երկրին բնակչութեան աւելորդ մասը։ Ըստ որում հարաւային կողմը, Ֆորմօզայի հանդիպակաց եզրին վրայ, Ճափոնցի գաղթականներն անյաղթելի դժուարութեան մը կ'հանդիպին, չինացի բնակչութեան խտութեան պատճառաւ, ճափոնական կառավարութիւնն այս վիճակին դարման տանելու համար այնպէս կ'նկատէ թէ Քորէա պէտք է կա՛մ վերջնապէս իրեն կցուի, և կամ թէ Ճափոն գործունէութեան բացարձակ ազատութիւն վայելէ այն երկրին մէջ, որ դեռ նախնական վիճակի մէջ կ'գտնուի։ Ճափոնական կառավարութիւնն սարպուած է այսպէս ընել նաև երկրին ճարտարարուեստին համար օտար հրապարակներ գտնելու համար, մանաւանդ որ երկրին ճարտարարուեստ մէկ քանի ճիւղերն այս վերջին տարիներս մեծապէս զարգացած են։ Բորդ Արթուրի գրաւումէն և արեւելեան չինական երկաթուղւոյն Մանչուրեան ճիւղին չինութենէն առաջ, Ճափոն կրնար յուսալ որ իր ազդեցութիւնը Մանչուրիոյ մէջ ալ տարածուի, և երբ 1894ին յաղթեց Չինու, սկսաւ գործել նոյն նպատակաւ։ Միքատոյին կառավարութիւնն անտարբեր չմնաց, երբ Ռուսիա 1898ին գրաւեց Մանչուրիան, ինչ որ չատ զգալի հարուած մ'էր ճափոնական ազգին կենսական չահերուն դէմ։ Ուստի բնական է որ ճափոնական կառավարութիւնն ուչի ուչով հետեւի Քորէայի մէջ անցած դարձածին։ Ճափոն պատրաստ է ամէնէն խիստ միջոցներուն դիմելու, իր ազդեցութիւնն հաստատելու համար այն կողմերը։ Ճափոն չի կրնար մռայլօրէն նայիլ Ծ. Արևելքի մէջ ռուս ազդեցութեան տարածման, զի ցորչափ Ռուսիոյ ազդեցութիւնը տարածուի, այնքան պիտի վտանգուին Ճափոնի չահերն ի Քորէա։ Հետեւաբար, ցորչափ ատեն որ որոշապէս, կամ գէթ առժամապէս չհրաժարինք Քորէայէ, Ճափոն ինքնապահպանման բնազդով պիտի հակառակի մեր ամէն ձեռնարկներուն, ո՛չ միայն Քորէայի, այլ ամբողջ Ծ. Արևելքի մէջ։» Մ. Վիդդէ հակառակելով ամէն անոնց որոնք կ'ըսէին թէ Ճափոնի հետ պատերազմն անխուսափելի է և թէ հարկ է որ անիկա օր առաջ տեղի ունենայ, կ'ըսէր թէ այսպիսի պայքար մը մեծ դժբախտութիւն պիտի ըլլայ Ռուսիոյ համար.—«Կարելի է որ արեւելեան չինական երկաթուղւոյն չինութեամբ առեւտրական և ճարտարարուեստական չահերու հիման վրայ մերձեցում մը յառաջ գայ Ռուսիոյ և Ճափոնի միջեւ, և այսպէս կազմուած համաձայնութիւնք զօրաւորագոյն միջոց մ'են առաջքն առնելու զինեալ պայքարներու։ Հետեւաբար, պատճառ ունինք յուսալու որ միջոց մը պիտի գտնենք խաղաղօրէն կարգադրելու այն խնդիրներն որոնք այժմ իրարու անհաշտ վիճակի մէջ կ'դնեն Ծ. Արևելքի մէջ՝ Ռուսիոյ և Ճափոնի չահերը։» Մ. Վիդդէ ի վերջոյ կ'ըսէր որ եթէ ո և է կերպով կարելի չըլլայ համաձայնութիւն գոյացնել, գոնէ պէտք է պայքարն ապագային Թողուլ, և առժամապէս կարգադրել խնդիրը, Քորէայի հարցին մասին գոհացում տալով Ճափոնի պահանջումներուն։

ՄԱՐՈՔԻ ԽՆԴԻՐԸ. —Թայմզի բարիզեան Թղթակիցն հետեւեալը կ'հեռագրէ օգոստ. 18 Թուով.—Սէէ-ել խմբագրական յօդուածով մը ցոյց կուտայ գերման դիւանագիտութեան վարպետորդութիւնն և կ'եզրակացնէ թէ Էմիրն երբեք չպիտի համարձակէր Մարոքեան Ալժերիացիներուն վերաբերեալ դաշնադրութիւնները խզել, եթէ կոմս Դաթենպախ չդրդէր զայն. Հոլանտական երեք մարտանաւեր այցելեցին Տանժէր. ասիկա կ'նշանակէ թէ Լահէյի կառավարութիւնը տեղի տուաւ Գերմանիոյ փափաքին, հոլանտական ներկայացուցիչ մը ղրկելու Մարոքեան դեսպանախորհուրդին, որպէս զի անգլիաֆրանսական համաձայնութեան ույժն հաւասարակշռուի։ Այսու հանդերձ Մարոքի ու Հոլանտայի միջեւ առեւտուր չըլլար բնաւ, Մարոքի մէջ բնակող միակ Հոլանտացին «Թօքր» սիրահար մ'է և այս պարագան լաւ ծանօթ է ի Լա Հէ։ Սէէ-էլ կ'յարէ թէ գերման հնարամտութեան այս և ուրիչ օրինակները պէտք է հանդարտամտութեամբ դիտէ Ֆրանսա, և թէ ի՛նչ որ ալ ըլլան Գերմանիոյ այժմու տեսակէտները, Ֆրանսա պատճառ չունի դեսպանախորհուրդի գումարումը մերժելու։ Երկու չաբաթներ լուրջ կ'բաւեն ուսումնասիրելու համար Ֆրանսայի ներկայացուցած ծրագիրը։ Եթէ Գերմանիա դեսպանախորհուրդ չուզէ, կրնար յայտնել 48 ժամէն։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆՔ

Աֆրիկեան Տրիպոլսոյ հեռագրական և Թղթատարական Ա. Տնօրէն անուանուեցաւ Գաաթէմունիի Ա. Տնօրէն Սամֆէթ էֆ., որուն յաջորդեց Աֆրիկեան Տրիպոլսոյ Հեռագրական և Թղթատարական Ա. Տնօրէն Ապտիւս էֆ.։—Ականակուռ Մէճիտիէ պատուանչան տրուեցաւ ռուս քաղաքային պաշտօնատար Մ. Տեմիրիքի։ Ա. Մէճիտիէ պատուանշան տրուեցաւ Սև Լերան սահմանագլուխի հրամատար Զօր. Եէվյի և Զօր. Մաքինի եւ Սև Լերան Իշխանին անձնական Զօր. Եանքոյի։ — Դ. Օսմանիէ պատուանշան տրուեցաւ դատավարութեանց ճիւղին Նախագահ Հիւսէյին փաշայի որդւոյն Սամի պէյի։

ՍԻՐՔԷՃԻԻ Թղթատարական պաշտօնատան յանձնման գործողութիւնը պիտի կատարուի հինգ վեց օրէն, և բացումը պիտի կատարուի Կայս. Գահակալութեան տարեդարձին օրը։

ԵԷՄԷՆ ՂՐԿՈՒԱԾ ԶՕՐՔԵՐԸ.—Նախընթաց Բշ. օր Կարին ժամանեց է Թեթեւազէն հեծելազօրաց 25րդ վաշտը, որ ըստ Կայս. Իրատէի, կ'ղրկուի Եէմէն։ Վաշտին քաղաք ժամանումէն առաջ, զինուորական նուագախումբ մը, մէկ գունդ հետևակազօրք և հեծելազօրքեր կեցած էին Կարօի Դրան մօտ. հոն էին նաև կուսակալ Նազըմ փաշա, Կայս. Թիկնապահ և Ե. կիսաբաժնի հրամատար Միւնիր փաշա, Ը. կիսաբաժնի հրամատար Ֆերիգ Մահմուտ փաշա, հրամատարներ, քաղաքային պաշտօնատարներ, քաղաքացի երեւելիներ և հազարաւոր ժողովուրդ, որ ընդունեցին վաշտը։ Բոլոր ներկայք կառքերով գացին Միրատսուի օղլուի զօրանոցը, ուր պահ մը հանգստանալէ ետք, հետևակազօրաց գունդը, Նիզամիէ հեծելազօրքեր և Թեթեւազէն հեծելազօրաց 25րդ վաշտը, իրենց առջև ունենալով նուագախումբը, քաղաքի կեցած զօրանոցին հրապարակին մէջ, ուր վաշտին Միւֆթին բարեմաղթութիւններ ըրաւ Կայս. արեւշատութեան համար, և բոլոր ներկայք գոչեցին. կեցցէ՛ Վեհ. ԿԱՅՍՐԸ։ — Առտեւոյ պաշտօնաթերթը, Սէնա, կ'գրէ թէ Սըվազէ հոն հասեր է Համիտիյէ Թեթեւազէն հեծելազօրաց 40րդ վաշտը։ Ընդ առաջ գացեր են Աստանայի մէջ գտնուող զօրքերը, ոստիկան զօրաց գունդը, իրենց գլուխ ունենալով զի(՞) նուօրական նուագախումբը։ Վաշտը կէսօրին մօտ քաղաք ժամաներ և ընդունուեր է կուսակալ Պահրի փաշայի և երեւելեաց կողմէ։ Գիշերը, կուսակալ փաշան հացկերոյթ տուեր է ի պատիւ վաշտին սպաներուն. ներկայ եղեր են նաև կուսակալութեան պաշտօնատարք և երեւելիներ։ Հացկերոյթի միջոցին, նուագախումբը կայս. քայլերգը նուագեր է, և բարեմաղթութիւններ եղեր են Կայս. արեւշատութեան համար։ Նոյն վաշտն ապա Աստանայէ մեկնելով, ժամաներ է Իսկէնտէրուն, և անտի նաև դրուեր է։

—Եէմէն ղրկուած զօրաց ի նպաստ Ֆօյթին գաւառակէն 12, Պայանտրէ՝ 40, Թիրէէ՝ 24 և ապա 18 Օսմ. և 2 ֆրանսական ոսկի ղրկուած է։

ԳՈՍՈՎԱՅԻ կուսակալ Ֆէրիդ Մահմուտ Շէվքէթ փաշա որ քննական պաշտօնով գացած էր Պրանէ, Սկիւպ դարձեր է։

ՔՆՆՈՒԹԻՒՆ.—Ելմտական պաշտօնատան Մէքթուպճի և Թղթատարական եւ հեռագրական ընդհ. քննիչ Աթա պէյ, որ կ'գտնուի Հալէպ յատուկ պաշտօնով, հրահանգ ստացաւ ի հարկին քննութեան ենթարկելու Հալէպի և չրջակայից Թղթատարական և հեռագրական գործառնութիւնները։

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.—Գերման դեսպանն երէկ առտու տեսակցեցաւ Արտաքին գործոց նախարար Թէվֆիգ փաշայի հետ, անոր ապարանքին մէջ։

ԿԱՅՍ. ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ այս տարուան չրջանաւարտներու վկայականներուն բաշխումը պիտի կատարուի Կայս. Գահակալութեան տարեդարձին օրը, և նոյն օրը վճռակաւ պիտի ուղարկուին նոր քաղաքապետական բժիշկները։

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ Բժշկական Վարժարանի մէջ վիրաբոյժ Միւշիր Ճէմիլ փաշայի դասախօսութեանց համար շինուած ամփիթատրոնաձև դասարանին բացումը պիտի կատարուի մէկ քանի օրէն։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ ՍԵՐՊԻՈՅ միջև կնքուելիք առևտրական դաշնագրին հիմնական տրամադրութեանց քննութեան պիտի սկսուի գալ շաբթու։ Դեսպան Մ. Սիմիչ նոյն օր Բ. Դուռ պիտի ներկայացնէ պատուիրակ Մ. Մ. Սավա Գուքիչն եւ Տաչան Լոսիմովիչը։

ԹՂԹԱՏԱՐԱԿԱՆ ու հեռագրական պաշտօնատան և Անատոլուի երկաթուղեաց ընկերութեան միջև կնքուած պայմանագրին մէջ լօկ Թղթատարական ծրարներու (բաուճը բաքէթի) մասին միայն տրամադրութիւն գտնուելով, իսկ «գոլի բօսդալ»ներու մասին տրամադրութիւն չըլլալուն համար, առջի օր բանակցութիւն կատարուեցաւ Անատոլուի երկաթուղեաց Ընդհ. Տնօրէն Մ. Հիւկնէնի և Թղթատարական ու հեռագրական նախարարութեան միջև։

ՊԱՏԻԺ.—Այս տարուան Թաւրք Թերթերուն մէջ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյց մը կ'ծանուցանէ թէ 10 օսմ. ոսկի տուգանքի դատապարտուած է դեղագործ Գօլըլեան որ հակառակ օրէնքի, Կայս. զինուորական վարժարաններու վերատեսչութիւնը խաբելով, և ի վնաս ժողովրդեան, լօկ անձնական շահու համար՝ ուրիշ անուամբ դեղարան մը սկսած էր բանեցնել։ Գօլըլեան բաց ի տուգանքէն, դատապարտուեցաւ նաև փակելու, ի Բանկալթի, իր անուամբ բացած «Մեծ դեղարան Շիշլի» դեղարանը որ կը վերաբերէր Տքդ. Իւթիւճեանի պէյի։

ԹՈՒԶԻ ԲԵՐՔԸ.— Անցեալ կիրակի Սէօքէյի չրջակայքէն 73 բեռ Թուզ տարուեր է Իզմիր, և կեղինաըը ծախուեր է 85 ղրուշի։ Անցեալ տարի Օգոս. 5ին Իզմիր տարուած էր 561 բեռ Թուզ։ Հաւանաի աղբիւրէ լուր կ'տրուի թէ այս տարի Նազիլլիի Թուզի բերքը պիտի ըլլայ 100,000 բեռ։

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ.— Սեւաստաբոլէ Օլէն չոգենաւով Պոլիս բերուած 18 եզներ պաճարախտէ վարակուած ըլլալով, անմիջապէս ձեռք առնուեցան հարկ եղած միջոցները։

ՋԵՂԾ ՊԱՇՏՕՆԵԱՑ.— Դատաստանի ենթարկուեցան Սագըզի նախագահ տաճ. նի պատժական ճիւղին անդամ Տիմիդրի Նումիքօ և Տիմիդրաքի Աքօէօնաքի էֆ.ները, իրենց պաշտօնին մէջ զեղծում գործած ըլլալնուն համար։

ԱՐԿԱԾ.— Մօմհանէի նաւամատոյցին առջև չրջեցաւ երէկ՝ առագաստաւոր Թիւ 54 առագաստանաւը, բայց վարիչը, Շիւքրի, ազատուեցաւ։

ԶՕՂՐԱՖՕՍԻ ԿՏԱԿԸ.—Ինչպէս յայտնի է, Զօղրաֆօսի ժառանգորդները չեն ուզեր գործադրել անոր կտակը, այլ պատճառաբանութիւններով։ Փատատրոն Մ. Թէօթօքաս ձեռք առաւ խնդիրը. եւ հիմա դատ բացուած է Պատրիարքարանի Խառն Ժողովին առջև՝ հանգուցեալ Խրիաթաքի Զօղրաֆօսի ժառանգորդներուն դէմ, որ կ'բնակին Աթէնք։ Մ. Թէօթօքաս այս տեղ ձեռք բերելիք վճիռը պիտի գործադրել տայ Աթէնքի մէջ, ձեռնհաս իշխանութեան միջոցաւ։

ՈՃԻՐ.—Ղալաթիա, Մաննիկ անուն կնոջ հանրատան մէջ երէկ ոճիր մը գործուեցաւ։ Մուսթաֆա անուն մէկը, որ բաւական ժամանակէ ի վեր աչք անկած էր հոն գտնուող Իսկուհիի, տեսնելով որ սէրը չի փոխարինուիր, երէկ դաշունահար վիրաւորեց զայն ծանրապէս՝ ձախ երիկամունքէն։

ՕՍՄ. ԿԱՅՍ. ՊԱՆՔԱՅԻ ԵՒ ՔՐԵՏԻ ԼԻՕՆԷԻ Ղալաթիոյ, Բերայի և Պոլսոյ մասնաճիւղերը փակ պիտի մնան յառաջիկայ Բշ., Ս. Աստուածածնայ տօնին առթիւ։

ՑՈՐԵՆ.—Երէկ և այսօր հասաւ 18 վակօն Անատոլուէ և Ռումէլիէ ցորեններ են.— Անատոլու սպիտակ ցորենէքօթրա 39—39½ ֆր. օխան։ A 38—33½, B 37½—38. խառն 32—35. Կարծր 36—37½. Էքսթրա 39—40. Կակուղ Ռումէլի 37½—38½. Կարծր 37—37½. Կակուղ Ռումանիա 39—40։

ՔՐՈՆԻԿ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ

Ս. Պատրիարք Հայրն այս առտու, հետն ունենալով Գործակատար Արիս էֆ.ն, Կայսերական Պալատ գնաց և հաւատարմութեան ու երախտագիտութեան յայտ գեղեցիկ և պերճախօս ուղերձ մը մատուց յառաջ Գահոյից Ն. Կ. Վեհափառութեան։

—Ս. Պատրիարք Հայրն ընկերակցութեամբ Բարթող էֆ. Թէլեանի երէկ այցելեց Գալֆաեան Որբանոցը. պատեցաւ դասարանները, քաջալերական խօսքեր ուղղեց սանուհիներուն, գնահատելով անոնց ուսումնական վիճակը, և գոհունակութիւն յայտնեց Քրիստինէ մայրապետին և ուսուցչական մարմնոյն։

—Երուսաղէմէ կ'գրեն մեզ Յուլիս 30 թուականով.—«1900 Փետր. 29ին Աղէքսանդրիոյ կալուածոց վաճառման արդիւնքով գոցուած էր Երուսաղէմի վանքին պարտքը։ Զարմանալի չէ՞ որ հինգ տարւոյ ընթացքին մէջ մեծ համեմատութիւններ առնելով յանգեր ի 23,000 լիրայի, յաւի մատակարարութեան պատճառաւ։ Վանքի նորընտիր Եղիմօլաց Տեառնէն ու հաշուակալ վարդապետէն ստորագրուած ու Պոլիս Վարչութեան ղրկուած ընդարձակ տեղեկագրին մէջ յստակ կերպով պատկերացուցուած են նոր չինութեանց համար եղած ծախքերը։ 1901ին, Եղիմօլաց Տեառնէն՝ գրաւոր տեղեկով ցոյց տուած 6500 լիրայի պարտքը ոչ թէ Ս. Աթոռոյ մատրհակներով ունեցած պարտքն է, այլ նոր օթէլի վերնայարկի չինութեան ծախքէն գոյացած պարտք մ՚է, որ նախորդ Եղիմօլաց Տեառնէ ձեռամբ կատարուած է։ Ղրկուած նոր տեղեկագրին մէջ բաղդատական հաշիւներէն պիտի տեսնուին նախորդ Եղիմօլաց Տեառնէ պահանջքը և պարտքը, և պարտքի կողմի գումարի պահանջքի կողմի գումարէն ունեցած առաւելութիւնը՝ իր միացորդ պարտքը կ'ներկայացնէ, որ է 13,000 լիրայէն աւելի պատկառելի գումար մը։ Խնամոտ ուսումնասիրութեան կ'կարօտի վաճառեալ և գնեալ կալուածոց, տոկոսաւոր պարտուց և պահեստի հաշւոյն, Երուսաղէմի նոր չինութեանց, նախորդ Եղիմօլաց տեսչին անուամբ եղած հանգուցեալ միաբանից թողած կալուածոց վարձքերու հաշիւները։ Մինչեւ առաւօտեան Թերթի մը մէջ կ'առաջարկուի պարտուց վճարման համար օթէլներէն միայն վաճառումը, փոխանակ ըսելու որ՝ նախորդ Տեառնը անձնականին վերաբերեալ չատ մը հողեր վաճառելով՝ պարտքը գոցելու է։ Այսպիսի գըրուածքներ՝ փոխանակ խնդիրը լուսաբանելու, ա՛լ աւելի կ'չփոթեցնեն մտքերը։ Արդ, պէտք է որ յանուն նախորդ Եղիմօլաց Տեառնին եղած սեպհական հողերը՝ գրաւի տակ առնուին և անոնց արժէքով վճարուին յառաջ եկած պարտքերը։ Տեղեկագրին մէջ բացատրուած են նախորդ Եղիմօլաց Տեառնին գործունէութեան տարօրինակութիւնն և գործառնութիւնները։ Միաբանից տուած գրամոց մասին մանրամասն տեղեկութիւններ կան։ Միայն աս դիտողութիւնը եղած է որ՝ Նոր—Օթէլի տակի մթերանոցներու համար 250ական Օսմ. ոսկի առած է։ Քանի որ մթերանոցներու տէրերն համակերպած են, ուրիշին չի պատկանիր աւելի առաջ երթալ։ Տեղեկագիրը երկուամբ ծանրացած է հանգուցեալ միաբանից յիշատակ թողած մթերանոցներու վարձքերը՝ նախորդ Եղիմօլաց Տեառնին կողմէ գանձուելուն և իւրացուելուն վրայ։

—«Գանք Պոլսոյ Պատր. փոխանորդական խնդրոյն։ Նախորդը պաշտօնանկ եղաւ, և ժառանգաւորաց վարժարանի վերատեսուչ վարդապետը, որու մամբ Տնօրէն Ժողովոյ և հրամանաւ Տ. Ցարութիւն Ս. Պատրիարք Հօր, Պոլսոյ Պատր. փոխանորդ կարգուեցաւ. Տ. Մաղաքիա Ս. Պատրիարքը՝ հեռագրաւ կ'յանձնարարէր Տ. Դանիէլ Ծ. վարդապետ Ցակոբեանը. Տ. Եղիշէ վարդապետ Ջիլինկիրեան՝ յառաջ քան հեռագրի հասնիլը ընդունած ըլլալուն, Տ. Դանիէլ Ծ. վարդապետ կարգուեցաւ դպրոցաց տեսուչ, և հեռագրաւ հաղորդուեցաւ իրեն, որ պէտք էր գալ և պաշտօնին գլուխը անցնի։ Երկու օր առաջ՝ թէ՛ Տ. Դանիէլ Ծ. վարդապետէն և թէ՛ Էջմիածնի գաւառական ժողովոյ նախագահէն հեռագրեր եկան։ Մին կ'հրաժարէր նոր պաշտօնէն, Առաջնորդ ընտրուելուն, և միւսն ալ կ'խնդրէր որ Տ. Դանիէլ Ծ. Վարդապետը՝ իր առաջնորդական պաշտօնին վրայ մնայ։ Տ. Ցարութիւն Ս. Պատրիարքը՝ չընդունելով առանց առաջարկը, կրկին անգամ ի Պոլիս Ս. Պատրիարքին դիմեց և պահանջեց Տ. Դանիէլ Ծ. Վրդ. Ցակոբեանի Երուսաղէմ ղրկուիլը։

«—Նորընտիր Պատ. Փոխանորդ Տ. Եղիշէ Վրդ. Ջիլինկիրեան՝ Պոլիս հասնելուն, ծայրագոյն վարդապետութեան աստիճան պիտի ընդունի Պոլսոյ Ս. Պատրիարքէն, յատուկ յանձնարարութեամբ Տ. Ցարութիւն Ս. Պատրիարքին, և Տ. Եղիշէ Վրդ., իր եպիսկոպոսական վկայականն ալ ի ձեռին ունի առաջին առթիւ Ս. Էջմիածին երթալ եպիսկոպոսանալու համար։ Տ. Եղիշէ Վրդ.՝ Ս. Աստուածածնայ վերափոխման տօնի օրն հանդիսաւոր Ս. Պատարագ պիտի մատուցանէ Աստուածածնայ Ս. Գերեզմանին վրայ, և հետեւեալ օրը պիտի մեկնի Երուսաղէմէն։ Պոլսոյ նորընտիր Պատր. Փոխանորդին ձեռքը պիտի տրուի պաշտօնագիր մը, Երուսաղէմատան մէջ տարիներով ապրող աշխարհական մատակարարներն արտաքսելու համար, որոնք քանի մը տարուան չրջանի մէջ՝ ամսական 200 ղրշ. ունենալով, ու բազմանդամ ընտանիք մը ապրեցնելով հանդերձ, քանի մը տուներու տէր եղած են՝ անչուշտ մատակարարական զեղծմանց չնորհիւ։

«—Յուլիս 25 էն ի վեր Եղիմօլաց Տեառնէ Տ. Մատթէոս Վրդ. Փայըգճեան՝ ընկերակցութեամբ Թովմաս էֆ. Աճէմեանի, Ցոպպէ ուղեւորած է։ Վաղը կ'դառնան Երուսաղէմ։»

—Քաղաքական Ժողովը, Տնտեսական Խորհրդոյ հետ համախորհուրդ նիստ մ'ըրաւ երէկ Ղալաթիոյ Խորհրդարանը նախագահութեամբ Ս. Պատրիարք Հօր։ Ներկայ էին Եուսուֆեան, Տէր Ներսէսեան, Աստուածեան և Սէթեան, Ալլանեան, Բիւրքճիւմանեան, Տանձիկեան և Տէմիրճիպաշեան էֆ.ները։ Ս. Նախագահը Ժողովին հաղորդեց Ամենայն Հայոց Ս. Հայրապետին ուղղած այն հեռագիրն որ կ'ծանուցանէր թէ Ռուսիոյ Վեհ. Զօրին մէկ Ուքազովը Հայոց վերադարձուած են Հայ Եկեղեցւոյ և վարժարանաց վերաբերեալ գոյքերն և վարժարանաց բացումն արտօնուած է։ Ժողովն ուրախութեամբ լսեց այս պարագան, և որոշեց Ս. Հայրապետին գիր մ'ուղղելով իր խորին չնորհակալութիւնն ու գոհունակութիւնն յայտնել խնդրոյն այս բարեյաջող ելքին համար։ —Ապա խորհրդակցութիւններ տեղի ունեցան Կեդր. մնացկի վիճակին և յառաջիկայ տարւոյ ելմտացոյցի պատրաստութեան խնդրոյն վրայ և զանազան կարծիքներ փոխանակուեցան։ —Ժողովն ուղղադրութեան առաւ Սկիւտարի եկեղեցեաց և վարժարանաց մատակարարութեան խնդրոյն կարգադրութեան համար երեք Թաղ. Խորհուրդներու կողմէ կազմուած յանձնաժողովին տեղեկագիրը, և յանձնաժողովին յառաջ բերած նկատողութեանց վրայ ընդունելի գտնելով առաջարկուած կարգադրութիւնը, արտօնեց ըստ եզրակացութեան տեղեկագրի, երեք եկեղեցիներու և վարժարանաց մատակարարութեան միացումը միակ Թաղ. Խորհրդոյ մը խնամոյ և պատասխանատուութեան ներքեւ, համաձայն այն հիմերուն, զորս Ցանձնաժողովը նշանակած էր իր տեղեկագրին մէջ և գործադրութիւնն ուրոյնց այն հիմերու վրայ, զոր՝ յանձնաժողովը նշանակած էր իր տեղեկագրով։ Ցանձնաժողովը տեղեկանալով որ Թաղեցւոց քուէարկութեամբ նոր Թաղական Խորհրդոյ ընտրութիւնը ժամանակի կ'կարօտի և վարժարանաց վերաբացման Թուականը մօտալուտ է, առաջարկած էր որ գէթ առաջին անգամի համար կազմուի առժամանակեայ Թաղ. Խորհուրդ մ՝ համբրալիս և ձեռնհաս տարրերէ բաղկացեալ, իւրաքանչիւր Թաղէ առնուելով 5ական անձ։ Ժողովն ընդունելի գտաւ այս առաջարկն և առժամեայ նոր Թաղ. Խորհրդոյ կազմութեան հոգը յանձնեց Ս. Պատրիարք Հօր։ Ժողովն զբաղեցաւ յարաբերական խնդիրներով։ —Էւտոկիոյ առաջն. տեղապահ Տ. Արսէն Ա. քհնյ. Դերձակեան՝ որ այսօր Էւտոկիա կ'մեկնի, ներկայացաւ Քաղաքական Ժողովին։

—Պատրիարքարանը նուիրահաւաքութեան կոնդակներ յանձնած է Պէօյիւքտէրէի և Նոտրը Գաքուի Թաղ. Խորհուրդներուն։ Առաջնոյն՝ հրկիզեալ փոան համար նուիրահաւաքութիւն կատարելու և երկրորդին՝ եկեղեցիին յարակից պարտէզին պատին չինութեան համար։

ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ՀԵՌԱԳՐԵՐ

ՆԱՍԻՕՆԱԼԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ

ԼՈՆՏՈՆ, Օգոս. 23.—Ուաշինկդընէ կ'հեռագրուի Տէյլի Թէլէկրաֆի թէ Նախագահ Րուզվէլդի կողմէ ռուս լիազօրներուն ղրկուած մասնաւոր պատուիրակը վերադարձաւ։ Մր. Րուզվէլդ կ'մերժէ ըսել թէ պատուիրակը պատասխան մը բերա՞ւ Ռուսաց կողմէ։ Դարձեալ Ուաշինկդընէ կ'հեռագրուի Սէնդրըլ Նիւզի թէ Մ. Քանէքոյի քարտուղար Մ. Սաքի խորհրդակցեցաւ Մր. Բայրսի եւ ուրիշ երկու անձնաւորութիւններու հետ։ Բացարձակապէս գաղտնի կ'պահուի թէ ի՛նչ բանի վրայ դարձաւ խորհրդակցութիւնը։ Զրոյց կայ որ հաշտութեան ժողովին նիստերը դարձեալ պիտի յետաձգուին։ —Սէնդրըլ Նիւզի Բորդսմութի թղթակիցը կ'հեռագրէ հետեւեալը, լաւատեղեակ աղբիւրէ իմանալով.—Հաշտութիւն պիտի կրնայ կնքուիլ՝ բանակցութեանց ստացած նոր ընթացքին համեմատ։ Ռուսիա մեծ գումար մը պիտի վճարէ իբր հատուցում Ճարոնի գերի տարուած Ռուսերուն համար եղած ծախքերուն, ինչպէս նաեւ ճափոնական հիւանդանոցներու մէջ գտնուող ռուս հիւանդներու եւ վիրաւորեալներու տարուած խնամքին։ (Այս հաշուով, Ռուսիա չուզեր ո՛ եւ է տուգանք վճարել Ճարոնի ըրած պատերազմական ծախսուց համար, եւ ռուս գերիներու եւ վիրաւորներու համար եղած ծախքերը միայն կ'վճարէ։) Միւս վիճելի կէտերն հետեւեալ կերպով պիտի կարգադրուին.—Ռուսիա Սախալինի հիւսիսակողմը միայն պիտի գրաւէ, իսկ հարաւակողմը պիտի մնայ Ճարոնի։ Ճարոն մէկդի ձգած է իր այն պահանջումը թէ չէզոք նաւահանգիստներ ապաստանած ռուս մարտանաւերն իրեն յանձնուին, եւ Ծ. Արեւելքի մէջ ապագայ ռուս մարտանաւերու թիւը սահմանափակուի։ Այս պայմաններուն մէջ, հաշտութիւն կրնայ կնքուիլ չուտով։ Կ'ըսուի թէ Մր. Րուզվէլդ էր որ այսպէս կարգադրեց խնդիրը, եւ մասնաւորաբար պնդեց պատուիրակներուն մօտ որ ընդունին այս կարգադրութիւնը։ —Բորդսմութէ կ'հեռագրուի Ռէօյթէրի.—«Լաւ տպաւորութիւն գործեց այն զրոյցը թէ Ճարոնցիք զիջողութիւններ ըրեր են. հաշտութեան յոյսերն աւելցան։ Կ'ըսուի թէ Ճարոնի Ա. պատուիրակ Պարոն Քոմուրա այսօր հաշտութեան ժողովին պիտի ներկայացնէ Մր. Րուզվէլդի առաջարկած լուծումը։

ՓԱՐԻԶ, 23.—Հաւաս կ'ծանուցանէ թէ Ճարոնի ցոյց տուած հաշտարար ոգւոյն հետեւանօք, Սակարանին մէջ գիները բարձրացան։ Համոզում կայ թէ անպատճառ հաշտութիւն պիտի կնքուի։

ԼՈՆՏՈՆ, 23.—Ֆրանս. նաւային չրջանակներու մէջ յուզում պատճառեց այն լուրը թէ ֆրանս. երկու ձկնորսանաւեր բռնուեր են անգլ. թնդանօթակիրի մը կողմէ։ Բլիմութի ֆրանս. հիւպատոսին միջամտութեան վրայ ձկնորսանաւերն ազատ արձակուեցան։

ԼՈՆՏՈՆ. 23.—Պոմպէյէ կ'հեռագրուի Սէնդրըլ Նիւզի.—«Աֆղան աւազակախումբ մը յարձակեցաւ հնդկական Հիւսիս—արեւմտեան երկաթուղիին վրայ։ Աֆղանները երկու ճամբորդ գերի բռնեցին և երկու հոգի վիրաւորեցին։ Երկաթուղին կրցաւ խոյս տալ։ Անգլահնդիկ բրիտանական իշխանութիւնն որոչեց հալածել և բռնել տալ աւազակախումբը, և բողոքել Աֆղանստանի Էմիրին։»

ՔԵՏԵՐՍՊՈՒՐԿ, 23.—Պարսից Շահը Սեպտ. 2ին պիտի այցելէ Զարին՝ ի Բեդերհօֆ։

"Կ. ՊՈԼՍՈՅ,, ԵՒ "ՖՈՒՌՆԻԷԻ,,

ԲՈՐԴՍՄՈՒԹ, Օգոս. 22.—(Հեռագիր Ռէօյթէրի) Այս առտու նաւարանին մէջ խորհրդակցութիւն մը տեղի ունեցաւ Նախագահ Րուզվէլդի մէկ պատուիրակին և Մ. Վիդդէի ու Պարոն Րոզէնի միջեւ։

ԼՈՆՏՈՆ, 23.—Բորդսմութէ կ'հեռագրուի Ռէօյթէրի։—«Այսօր կարճառօտ նիստ մը պիտի գումարէ հաշտութեան ժողովը, որ ապա նիստերը պիտի դադրեցնէ մինչև Օգոստոս 15, ուր նորէն պիտի գումարուին պատուիրակները, և այն ատեն պիտի որոչուի թէ կարելի պիտի ըլլա՞յ հաշտութիւն կնքել։

ԼՈՆՏՈՆ, 23.—Հետեւեալ կերպով կարգադրուեցան վիճելի չորս յօդուածները.—Յօդուածներուն երկուքը պիտի ընդունուին ի նպաստ Ռուսերուն, և երկուքն ի նպաստ Ճարոնցւոց։ Հաշտութեան յոյսերը կ'աւելնան։ (Տե՛ս մեր Բ. էջը։ Մ. Խ.)

ԻՇԼ, 22.—Այսօր Ֆրանց Եօզէֆ Կայսեր նախագահութեան ներքեւ ժողով գումարուեցաւ, որուն մասնակցեցան նախարարք և աւստրիական ու մաճառ վարչապետները։ Խորհրդակցութիւն կատարուեցաւ Հունգարիոյ տագնապին և առեւտրական պայմանագիրներու վրայ։ Որոշումներ տրուեցան թէ ի՛նչ պէտք է ընել, երբ կարելի չըլլայ Հունգարիոյ նախարարական տագնապը լուծել մաճառական Խորհրդարանին գումարումէն առաջ։ Ձեռնհաս չրջանակներու մէջ, մաճառական տագնապին սկիզբէն ի վեր զինուորական խնդրոյն վրայ գաղափարաց փոփոխութիւն յառաջ չէ եկած։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԼՈՆՏՈՆ, Օգոս. 24.—Անգլաճափոնական դաշնագիրը վերանորոգուեցաւ, Խորհրդարանի նստաշրջանի փակումէն առաջ. այս իրողութիւնը գաղտնի պահուած էր, որպէս զի հաշտութեան բանակցութիւնք չխանգարուին. անձնական պաշտօնական չրջաբերական ղրկուած էր Լոնտոնի լրագիրներուն որ չխօսին այս խնդրոյն վրայ։

ՎԻԵՆՆԱ, 23.—Անգլ. լրագիրները կ'ըսեն թէ հաշտութիւնն ապահովուած է հետեւեալ պայմաններով.—Ռուսիա պիտի վճարէ Ճարոն գերի տարուած Ռուսերու համար եղած ծախսերը։ Ռուսիա Ճարոնի կ'թողու Սախալինի հարաւակողմը։—Լիաօդոնկ թերակղզին, Բորդ Արթուրով միասին, կ'անցնի Ճարոնի։— Անդրսիպերեան երկաթուղին առեւտրական պէտքերու պիտի գործածուի միայն։—Ճարոն կ'հրաժարի պատերազմական տուգանքէ, և իր այն պահանջումէն թէ Ծ. Արեւելքի մէջ ապագայ ռուս մարտանաւերու թիւը սահմանափակուի, և չէզոք նաւահանգիստներ ապաստանող ռուս մարտանաւերն իրեն յանձնուին։

ԲՈՐԴՍՄՈՒԹ, 23.—Այսօր գրոյց ելաւ թէ բաց ի պաշտօնական տեսակցութիւններէն, քանիցս առանձին տեսակցութիւններ ունեցան Մ. Վիդդէ և Պարոն Քոմուրա, որ Մ. Վիդդէի հաղորդեց Ճարոնի բարեփոխեալ պայմանները։

ՊԵՐԼԻՆԻ ճարոնական դեսպանատունը բանակցութիւն կ'կատարէ Քրիբի գործարանին հետ, թնդանօթի և զրահի համար։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԼՈՒՐԵՐ ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ԹՂԹԱԲԵՐՈՎ- ՕԳՈՍՏՈՍ 22.)

ԴԷՊԻ Ի ՀԱՇՏՈՒԹԻՒՆ

Հաշտութեան ժողովն ի Բորդսմութ այսօր իր «վերջին» նիստը պիտի ընէ։ Լիազօրներն այնչափ լաւատես չեն երեւիր։ Մանաւանդ Մ. Վիդդէ առիթ չի փախցներ իր նպատակին համար օգտակար յայտարարութիւններ ընելու։ Կ'ծանուցուի թէ ըսած ըլլայ որ ամենեւին յոյս չունի ապագայէն։ Կ'ըսուի նաև թէ ըսած ըլլայ որ տէրութիւնք ոմանք յաջողին այս կամ այն ուղղութեամբ ազդեցութիւն բանեցնել բանակցութեանց ելքին վրայ։ Վերջապէս այս ալ յոյս մ'է, և հիմաւոր յոյս մը։ Մ. Վիդդէ իր վհատաթեան նպատակը բացայայտ կերպով պարզեց, ըսելով թէ Ռուսիա պարտուեցաւ բայց չնուաճուեցաւ։ Այո՛, Ռուսերն են մղուեցան Եալուէ, կորսնցուցին Լիաօթունկի և Մուգտէնի ճակատամարտները, Ջուշիմայի ծովամարտին մէջ իրենց նաւատորմին վերջին նաւն իսկ վրայ տուին, վերջապէս, Բորդ Արթուր ալ ինկաւ, բայց ասոնք ամենքն ալ Ռուսիա ըսել չեն։ Ռուսիա այսօր կայ և կ'մնայ և պատրաստ է կռուիլ թշնամւոյն դէմ։ Անուրանալի է թէ մեծ ճարտարահուութեամբ ընտրուեցաւ այս դիրքը. և այս դիրքին ոյժովն է որ Ռուսիա այսօր յանձին Մ. Վիդդէի բազմած է բանակցութեանց կանաչ սեղանին վրայ։ Երբ Պարոն Քոմուրա Բորդսմութի մէջ յաջողութիւններ ձեռք բերաւ, գլխաւորաբար Օեամայի, Օքուի, Նօծըի և Քուրօքիի չնորհիւն էր. երբ Մ. Վիդդէ կրցաւ իր թշնամւոյն դիմադրել, առիթ ալ ի հեճուկս Ալեքսէյէվի, Քուրոբաթքինի և Ռօժտեսդվէնսքիի պարտութեանց էր։

Եւ այս վիճակ ա՛յնչափ սաստկացաւ որ Նախագահ Րուզվէլդ ստիպուեցաւ իր թիկնեղ ուսերով կրթնիլ հաշտութեան յամրընթաց կառքին՝ զայն վերստին չարժման մէջ դնելու համար։ Միայն. Նախանցաց Նախագահին կողմէ Պարոն Րոզէնի եղած հրաւէրն անչուշտ մին էր իր ձեռնարկներէն, զորս Ամերիկացի այս պետական անձն վերջին օրերուն մէջ ըրաւ իր սկսած վսեմագոյն գործն ի գլուխ հանելու համար։ Հաշտութեանց բանակցութեանց առաջնորդն ինք ըլլալու պարագան կ'պարտաւորեցնէր զինքն իր առջև, իր ներկայացուցած կառավարութեան առջև, և վերջապէս բովանդակ քաղաքակիրթ աշխարհի առջեւ ամէն փորձ ընել, երկու թշնամիներն հաշտեցնելու համար։ Արդարեւ, Մր. Րուզվէլդն է որ տագնապալից վայրկեանի մը մէջ ձիթենւոյ ճիւղն իբր խաղաղ գործածեց հաշտութեան ընթացքը փութացնելու համար։ Իր նախաձեռնութեան չնորհիւն է որ յառաջ եկաւ բանակցութեանց այժմու վիճակն ու ընթացքը։ Ինքն էր որ սպիտակ դրօշը պարզեց, մինչ Եւրոպական տէրութիւնք, վախ ի սիրտ մէկ կողմ կեցած և ակադեմական լռակցութեամբ կ'դիտէին Ծայր. Արեւելեան արիւնոտ պայքարը։ Միայն թէ հիմա, նորագոյն լուրերուն նայելով, այդ չէզոք տէրութիւններն ալ սկսած են գործել և օգնել Մր. Րուզվէլդի հաշտասէր ջանքերուն։

Տակաւ կ'յայտնուի թէ այդ տէրութիւնք դէպ ո՞ր ուղղութիւն կ'չարժին։ Տակաւ յայտնի կ'ըլլայ թէ ցարդ անլուծելի մնացող մէկ կամ աւելի խնդիրները վերջապէս իրաւարարութեամբ պիտի կարգադրուին, և առաջնորդ քաջալերող Ռուսիոյ նախաձեռնութեամբն էր որ գոյութիւն առաւ Լա Հէյի իրաւարար ատեանը, յուսալի է որ Ռուսիոյ հարկին չմերժէ հակառակ այդ առաջարկին։ Իսկ գալով Ճարոնի, անոր ընթացքն տարբեր է։ Հաւանաբար, չէզոք տէրութիւնք կ'աչխատին փափկութեամբ ճնչում բանեցնել այս յաղթակիր տէրութեան վրայ համոզելու համար զինքն իրաւարարութեան գաղափարին։ Թերեւս Թօքիօյէ ղրկուած նորագոյն հրահանգները, թերեւս Պարոն Քանէքոյի առ Մր. Րուզվէլդ այցելութեան նպատակն և թերեւս վարչապետ Քացուրայի նախագահութեան տակ գումարուած Ճարոնի նախարարաց խորհուրդին բանակցութեանց առարկան իրաւարարութեան խնդրոյն կ'վերաբերէին, և իրօք ալ գէչ միջոց չէ այդ։ Ռուսիա պատերազմական տուգանքի խնդրոյն մէջ այնպէս կ'մտածէ թէ իր պատիւը թոյլ չի տար իրեն պատերազմական ծախսուց գումարին վճարումն պաշտօնապէս ընդունիլ և հետեւապէս յաղթուած ըլլալը խոստովանիլ։ Իսկ ընդհակառակն, Ճարոն դիտել կուտայ որ այն պահանջումները, որոց համար պատերազմն սկսաւ, Ռուսիոյ կողմէ ընդունուած են այժմ, հետեւաբար երբ կորսուած դատ մը, պէտք է որ Ռուսիա վճարէ անոր ծախքերը։ Իրաւարար Ատեանի մը վճռով պատուոյ խնդիրը մէկ կողմ կ'մնայ։

Անչուշտ Ռուսիա աւելի դիւրաւ կ'համակերպի իրաւարար ատենի վճռին քան յաղթակիր կողմին։ Ուստի այս երկու խնդիրներն ալ պէտք է իրաւարար ատեանին ենթարկել։ Եթէ իրաւ է որ Բորդսմութի մէջ իրաւարար ատեանի մը վրայ կ'խօսին, տարակոյս չկայ որ ամէն չէզոք տէրութիւններն ալ պիտի մասնակցին հաշտութեան գործին։ Արդարեւ չատ մեծ պիտի ըլլայ իրաւարարութեան գաղափարին յաղթանակն, եթէ Նիքօլա կայսեր նախաձեռնութեամբ գոյութիւն առնող այդ ատեան յաջողի ազատել զինքն այն պատերազմէն, որ մեծ հոգ կ'պատճառէ իրեն։

(Neue Freie Presse, Օգոս. 22, Գշ.)

ՄՐ. ՌՈՒԶՎԷԼԴԻ ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԻՒՆԸ

ՏԷՐՈՒԹԵԱՆՑ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ

ՕՍՏԷՐՊԷ, Օգոս. 21.—Նախագահ Րուզվէլդ Պարոն Րօզէնը տեսակցութեան հրաւիրելէ առաջ Ճարոնի կայսեր հետ համաձայնած և Գերմանիոյ, Անգլիոյ ու Ֆրանսայի ջերմ աջակցութեան մասին վստահութիւն ձեռք բերած էր իր ձեռնարկին համար։

** Նախագահ Րուզվէլդ այսօր նոր տեսակցութիւն մ'ունեցաւ Ճարոնի ելմտական գործակատար Մ. Քանէքոյի հետ։

ՊԵՐԼԻՆ, Օգոս. 21.—Բորդսմութէ կ'հեռագրեն առ Լօքալ Անձայկէր.—Մր. Րուզվէլդ ըսաւ Պարոն Րոզէնի թէ իր միջնորդութիւնն ոչ պաշտօնական և ոչ ալ դիւանագիտական հանգամանք ունի. այլ սոսկ անձնական թելադրութեամբ կ'գործէ։

** Ճարոնական դեսպանատան քարտուղար Սաքօ ըսաւ որ Ճարոնցիք դեռ չկրնալով պարզաստել հաշտութեան ժողովին առեւտրութիւնները, կարելի է որ Գշ. օր գումարուելիք ժողովը մէկ քանի օր եւս յետաձգուի։

ՃԱՐՈՆԻ ՆՈՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

ԲՈՐԴՍՄՈՒԹ, Օգոս. 21.— Նախագահ Րուզվէլդ Մ. Քանէքոյի միջոցաւ տեղեկութիւն առաւ թէ Ճարոնցիք իրենց պայմաններուն ո՞ր մասերէն պիտի հրաժարին եթէ Ռուսերը առեւտրութեան առաբոգրուելէն ետք, վերստին բանակցութեան մտնեն անլօյծ մնացած չորս խնդիրներուն վրայ և իրենք ալ զիջողութիւններ ընել յանձն առնեն։

Ճարոնի կողմէ Ռուսաց ներկայացուած պահանջումներն են։

1.—Քորէայի վրայ Ճարոնի գերակչիռ ազդեցութեան ճանաչումը։

2.—Ռուսիոյ և Ճարոնի բանակներուն Մանչուրիայէն դուրս ելնելը։

3.—Բորդ Արթուրի, Տալնիի, և Քվանթունկ թերակղզւոյն վարձակալութեան Ճարոնի յանձնումը։

4.—Տասնեւութ ամսուան մէջ Մանչուրեան Զինաց վարչութեան տակ դրուիլը։

5.—Սախալին կղզին Ճարոնի կցուիլը։

6.—Ճարոն առանց վնասուց հատուցում ընելու Ռուսիոյ, ինք կ'առնէ Բորդ Արթուրի և Տալնիի ամէն աւազաններն ու զինուորական և նաւային չէնքերը։

7.—Ճարոն կ'առնէ մինչեւ Խարպին երկարող երկաթուղին։

8.—Ռուսիա կ'պահէ Խարպին—Վլատիվոստոգ երկաթուղին։

9.—Ռուսիա Ճարոնի կ'հատուցանէ պատերազմի ծախքերը։

10.—Ռուսիա կ'յանձնէ օտար նաւահանգիստներու մէջ ապաստանած նաւերը։

11.—Ռուսիա Ծայր. Ասիոյ մէջ մեծ զրահաւոր չի պահեր, այլ որոշեալ քանակութեամբ յածանաւեր։

12.—Ճարոն կ'պահէ Սիպերեան ծովեզերաց վրայ ձկնորսութեան իրաւունքը։

(Neue Freie Presse, Օգո. 22, Գշ.)

ՍԱԿԱՐԱՆ ՂԱԼԱԹԻՈՅ

ՓԱԿՈՒՄ

Օսմանեան Միացեալ	Օ.Ո.	98 36
Ամէնէն բարձր գին	»	98 37
Ամէնէն վար գին	»	98 20
Ռումէլիի Երկաթուղի	ֆր.	130 —
Ամէնէն բարձր գին	»	130 —
Ամէնէն վար գին	»	129 62½
Թրամվայ	»	79 —

ԲԱՑՈՒՄ, 11 Օգոս.

Օսմանեան Միացեալ	Օ.Ո.	98 35
» » ժամ 4ին		98 36
Ռումէլիի Երկաթուղի	ֆր.	130 —
» » ժամ 4ին		130 —
Ռէժիի բաժնեթուղթ	»	18 —
Եգիպտ. Քրէտի Ֆոնսիէ Ա.	ֆր.	310 75
» » » Բ.	»	269 75
Թօրաֆ Կ. Պոլսոյ	»	513 —
Անատոլուի երկ. պարտ.	»	527 —
» » բաժն.	Ա.Ո.	16 32
Օսմ. Ապահովագր. Ընկ.	»	4 02
Թրանսվէլ բաժնեթուղթ	ղրշ.	650 —
» հիմնադիր	»	262 —
» պարտաթուղթ	ֆր.	488 —
Տէրքոսի ջուրի Ընկ.	»	243 —
Պոլիս Քաղաքային	»	710 —
Պանք տը Սալոնիք	»	190 —
Թրամվայ	»	77 —

ՍՓԻԼԱՆՑ

Օսմ. Միաց. 1 օրուան	Օ.Ո.	2 —	1.60
» » 3 »	»	4.50	—
Ռումէլիի Երկթ.	ֆր.	1.50	—

ՕՍՄ. ՊԱՆՔԱՅԻ ՓՈԽԱՆԱԿԱԳՐԻ ՀՐԱՊԱՐԱԿԸ

	ՎԱՃԱՌՈՒՄ	ԳՆՈՒՄ
Լոնտոն 3 ամիս	110 22½	109 27½
» չէք	110 07½	109 27½
Փարիզ 3 ամիս	22 73¾	22 93¾
» չէք	22 83¾	22 93¾
Պերլին մարք	18 57	18 67
Վիեննա քուրոն	21 80	21 90

ԸՆԹԱՑԻԿ ԴՐԱՄՈՑ

Անգլիական ոսկի	ղրշ.	109 31
20 ֆրանքնոց	»	87 13
20 մարքնոց	»	107 —
Բօլ իմբերիալ	»	91 —
Բրիւիք	»	51 04
Մէճիտիյէ արծաթ	»	107 38
Պէշլիք	»	104 20
Նոր մէթալլիք	»	103 20
Ռուսլ Թըլիտորեաս	»	8 65

Անդին Ա. Անտօնեան, Ղալ. [illegible]

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՍԱԿԱՐԱՆՔ

ԼՈՆՏՈՆ, Օգոս. 23

Օսմանեան Միացեալ բաց.	Ա.Ո.		90 12
» » գոց.		»	90 25
Օսմ. Դարձ. Պանքա		»	13 75
Եգիպտական Միացեալ		»	105 75
Անգլ. Քոնսոլիտէ		»	90 69
Հիւնքեարեան Փոխ.	1881	»	43 —
» Մնծարել		»	54 -
Պուլկար. փոխառ.	1892	»	101 —
Թրամվայ		»	3 06
Ճափոնական 4 ½		»	88 75
Ռուսական			89 50
Փոխառ. Բարիզի վրայ		»	25 275
Դրամաչէք		»	2 ½

ՓԱՐԻԶ, Օգոս. 23

Օսմանեան Միացեալ բաց.		91 42
» » գոց.		91 50
Ռումէլիի Երկաթուղի	ֆր.	131 75
Օսմ. Դարձ. Պանքա	»	594 —
Ռէժիի բաժնեթուղթ	»	414 —
Օսմ. Միացեալ. Նոր փոխառ. 4½	»	477 —
Ֆրանս. Ռանթ 3 %	»	99 70
Քրէտի Լիոնէ	»	1127 —
Պանք տը Բարի	»	1435 —
Թուրքական		89 10
Թրամվայ	»	78 —
Փոխառութիւն Գօս. 1894	»	488 —
Ճափոնական արտաքին	»	91 52
Իտալական Ռանթ	»	105 25
Չէք Լոնտոնի վրայ	»	25 170
Դրամաչէք Ֆրանս. Պանքայի		3 —

ՊԵՐԼԻՆ, Օգոս. 23

Օսմ. Միացեալ		89 80
Զկնարանի փոխառութիւն 1903		87 80
Անատոլուի Երկ. պարտաթ. մարք		103 40
» » բաժնեթ. 60%	»	121 —
Ռուսական 4 %	»	88 60
Ռումէլիի Երկաթուղի	»	134 —
Փոխ. Լոնտոնի վրայ 3 ամս.	»	20 340
Դրամաչէք		3

ՎԻԵՆՆԱ, Օգոս. 23

Փոխառ. Բարիզի վրայ	քուրոն	95 37
» Լոնտոնի վրայ	»	239 90
Ռումէլիի Երկաթուղի	»	141 50
Օսմ. Ռէժի	»	380 —
Դրամաչէք		3 —

ԱԶԴ
ՌՈՍՏՈՍԴՈՒԹԻ Ս. ԹԱԳԱՒՈՐԻ ՈՒԽՏԱՒՈՐԱՑ

Ի գիտութիւն կ'ընծայ Փայտի Ս. Բեւեռին ուխտաւորաց՝ կ'յայտնեմք թէ կայս. Բարեխնամ Կառավարութեան շնորհիւ հանգիստ եւ երթեւեկի միջոցները ձեռք առնուած են եւ բարեպաշտ ուխտաւորները կրնան անյապաղ իրենց հոգեւոր մխիթարութեան համար դիմել Ռոստոսդոյի Ս. Թագաւորի վանքը։

Ի դիմաց Թ. Խորհրդոյ Ս. Թագաւորի
Ատենադպիր Ատենապետ
Ցոլե. Գ. Փափազեան Ռուբէն Փափազեան
6 Օգոս. 905, Ռոստոսդո 4—2

ՕՍՄ. ԿԱՅՍ. ՊԱՆՔԱ

ԱԶԴ. — 4% քօնսոլիտէ Օսմ. պարտաթուղթի ակերթուն կ'ծանուցուի թէ՝ այդ պարտաթուղթերուն պայմանաժամը 1899 Սեպտ. 1/13ին ստորադ թիւ 19 կտրօնները, եթէ մինչեւ յառաջիկայ 1/14 Սեպտ. չներկայացուին վճարուելու համար, չեղեալ պիտի նկատուին։

Կ. Պոլիս, 1/14 Օգոս. 1905 5—3

***

ԱԶԴ. — Թէմպէքիի 4% «Բրիօրիթէ» Օսմ. պարտաթուղթի ակերթուն կ'ծանուցուի թէ պայմանաժամը 1905 Օգոստ. 1/14ին ստորադ թիւ 25 կտրօնը, ինչպէս նաեւ անցեալ 1/14 Յուլիսէն տեղի ունեցած վիճակահանութենէն շահած արժեթուղթերը կ'վճարուին ներկայ Օգոստ. 1/14էն սկսեալ՝ Օսմ. Պանքային մէջ՝ Կ. Պոլիս, Բարիզ և Լոնտոն։

Կ. Պոլիս, 7 Օգոստ. 1905 5—6

ՕՍՄ. ՀԱՆՐԱՅԻՆ ՊԱՐՏՔԻՑ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԱԶԴ. — Հանր. Պարտուց Թողեալ հասոյթներու Ընդ. Տնօրէնութիւնը կ'ծանուցանէ թէ Պրուսայի չերամաբուծական վարժարանի վերաբացումը տեղի պիտի ունենայ 3/16 Սեպտ. 1905ին, և թէ դասախօսութիւնները պիտի սկսին նոյն օրն իսկ։ Հետեւաբար կ'հրաւիրուին չերամ ուսանողները վերոյիշեալ թուականին ներկայանալու Պրուսայի չերամաբուծական վարժարանը։ 14—14

ԸՆԴՀ. ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ
25/8 Յուլիս 1905/1321

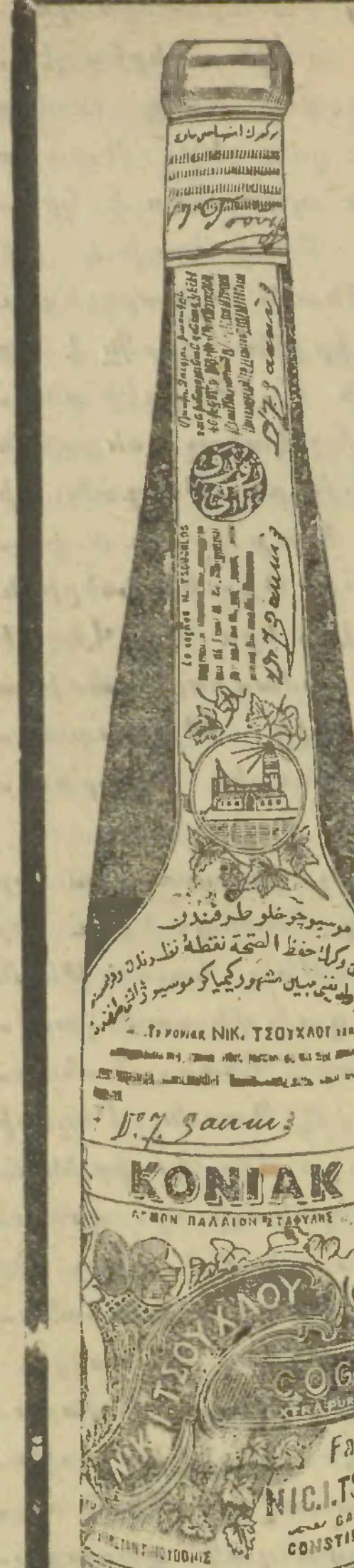
***

ԱԶԴ. — 1321 Սեպտ. ամսուան մօտենալուն առթիւ, որ առեն ոգելից ըմպելեաց վաճառման վրայ տրոց երկրորդ հատուցումը կ'ըլլայ, Օսմ. Հանր. Պարտուց Ընդհ. Տնօրէնութիւնը կ'ծանուցանէ Կ. Պոլսոյ և արուարձաններու մէջ այս նիւթին վրայ գործ ունեցողներուն թէ այս նիւթին վերաբերող կանոնագրութեան 10րդ և 14րդ յօդուածներուն համաձայն պարտին Օգոս. ամսուան ընթացքին մէջ անձամբ ներկայանալ Պոլիս, ոգելից ըմպելեաց Տեսչութեան, ստանալու համար առ այս հարկ եղած կանոնական արտօնագիրը։ Կ'ծանուցուի նաեւ թէ ոգելից ըմպելեաց Տեսչութիւնը Օգոստ. 1էն սկսեալ պիտի ձեռնարկէ տրոց գանձման և թեզքերէ պիտի տայ։ Անոնք որ մինչեւ Սեպտ. 1 չեն ներկայանար, օրէնքին որամադրած պատիժներուն պիտի ենթարկուին։

ԸՆԴՀ. ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ
23/5 Օգոստ. 1905/1321 10—7

ԵՈՒՆԻԸՆ
ՄԱՐԻՆ ԻՆՇՈՒՐԸՆՍ ՔԸՄՓԷՆԻ ԼԻՄԻԹԸՏ
THE UNION MARINE
INSURANCE COMPANY LIMITED

ՀԻՄՆԵԱԼ 1863ԻՆ
ՎՃԱՐԵԱԼ ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽ 163,500 ոսկի
ՓԱՀԵՍՏԻ ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽ 340,000 »
ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ ԳՈՒՔ Ա-
ԽԵԼԻ ՔԱՆ 1,000,000 »
ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻ
ԼԻՎՐՓՈՒԼ ԵՆՑ ԼԸՆՏԸՆ ՉԵՄԲԸՐՍ
Ի ԼԻՎՐՓՈՒԼ
ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ
3, ՐՕՅԸԼ ԷՔՍՉԷՆՃ ՊԸԼՏԻՆԿՍ
ԼՈՆՏՈՆ
47, ՍՓՐԻՆԿ ԿԱՐՏԸՆՍ
ՄԱՆՉԷՍԴՐ
22, ՐՕՅԸԼ ԷՔՍՉԷՆՃ ՍՔՈՒԷՅՐ
ԿԼԱՍԿՕ
Ընդհանուր ներկայացուցիչ Թուրքիոյ
ԷՏՈՒԸՐՏ ԼԱՖՕՆՏԷՆ
20, Մէհմէտ Ալի փաշա խան
Ղալաթիա
50—46

ՔՕՆԵԱՔ

ՑՈՒՏ ԽԱՂՈՂԻ ՔՕՆՆԵԱՔ
Ն. Ժ. ՑՈՒԽԼՈՍ

ՔՕՆԵԱՔ
Ն. Ժ. ՑՈՒԽԼՈՍ

Կ'ուզէ՞ք առողջ ապրիլ, Դիմեցէք ՆԻՔՕԼԱ Ժ. ՑՈՒԽԼՈՍԻ քօնեաքի, որ շինուած է հելլենական խաղողէ օղիէ և Սամոսի անուշաւէտ գինիէ։ Անխառնակ կ'ծախուի գլխաւոր կեդրոնատեղին, Ղալաթիա, Մումհանէ փողոց, Թ° 81։

30—21

ՍՏԱՄՈՔՍԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆ ԵՒ ԿԱԹԻ ԱՌԱՏԱՑՈՒՄԸ

Ստամոքսի հիւանդութիւններն եթէ անխնամ ձգուին, կ'խանգարեն ընդհանուր առողջութիւնը, որ աղետալի հետեւանք կ'ունենայ։ Մարսիլիոյ հանրածանօթ ՖԷՆԻՔՍ գործարանը, երուն արտադրութիւնները գերազանց յատկութիւններուն համար մեծ գնահատումներու արժանացած են, պատրաստած է էլիքսիր մը, որ կ'գերազանցէ ցարդ այս անունով ծախուածներն և անվրէպ կերպով կ'բուժէ ԴԺՈՒԱՐԱՄԱՐՍՈՒԹԻՒՆԸ, ՍՏԱՄՈՔՍԻ ԽԱՆԳԱՐՈՒՄԸ, ԽԻԹԸ, ՊՆԴՈՒԹԻՒՆԸ, ՓՈՐՀԱՐՈՒԹԻՒՆԸ, ՓՍԽՈՒՄՆ ու ստամոքսի և աղիքի հիւանդութիւնները։ ԷԼԻՔՍԻՐ ՏԸ ՍԱԼԹ ՖԷՆԻՔՍն յատկութիւն ունի նաեւ արիւնը մաքրելու և մայրական կաթն աւելցնելու։ Մէկ քանի շաբաթ գործածելէ ետք մարմնը կ'զգան էլիքսիր դը Սալթ Ֆէնիքսի հրաշալի յատկութիւնը, որով պէպէքները կ'ուժովնան ու կայտառ երևոյթ մը կ'առնեն։ Առողջութիւննին ապահովելու զօրաւոր անձանց և հոգածու մայրերու կ'յանձնարարուի, անունի նմանութեննէն չխաբուիլ և դեղագործներէն ու դեղավաճառներէն պահանջել մի միայն ԷԼԻՔՍԻՐ ՏԸ ՍԱԼԹ ՖԷՆԻՔՍը, ուշադրութիւն ընելով ՖԷՆԻՔՍ անուան։

Ֆէնիքս գործարանը կ'արտադրէ առողջապահիկ ձիթու տեսակ գարեջուր, մէկը՝ Խոլոխեթի՝ Վիէննական, միւսը ու՝ Մօնիխի դրութեամբ։ Ֆէնիքսի երկու տեսակ գարեջուրներն ալ ո և է վնասակար նիւթ չեն պարունակեր և թեթև ալքոլով՝ ախորժահամ ու առողջաէտ ըմպելիներ են, զորս կ'յանձնարարեն բժիշկներ վստահաբար։ Կ'ծախուին մեծ դեղարաններու, դեղի մթերանոցներու և նպարավաճառներու քով։ Մեծաքանակ գնումներու համար դիմել Կ. Պոլիս, Պլ. Է. Մանիի վաճառատունը։ 50—15

«ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆ»ի Տնօրէնութիւնը կ'ծանուցանէ թէ իրեն ուղղուած յօդուածները, յօդուածները ըլլան թէ ոչ, չի կրնար ետ տալ։ Այս կամ այն յօդուածին հրատարակութեան վրայ ծագած պատասխանատւութիւնն ալ կը կրեն հեղինակները՝ նաեւ, խմբագրութեան ի'նչպէս որ ալ ըլլայ տեսակէտ դրելու խմբագրութեան համար։

ՌՕՍԻԱ
ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

COMPAGNIE ROSSIA ST-PÉTERSBOURG

1881 Մարտ 20ին հաստ. Իրաւունքով արտօնեալ
Ընկերութեան կեդրոնատեղին Բեթերսպուրկ
Ընկերութեան աշխատանքը, Մեծ Մորսքայա 37

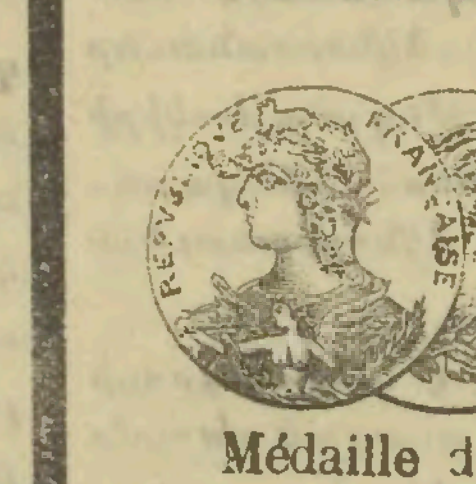
Դրամագլուխ ամբողջովին վճարեալ 10,666,666 Ֆր
Ապահովագրութեան գումար աւելի քան 149,852,000 »
1904ի հասոյթը 64,553,000 »
1881էն ի վեր Ընկերութիւնը իր ապահովագրեալներուն վճարած է 355,840,000 »

Ընկերութիւնը շատ նպաստաւոր պայմաններով կ'ապահովագրէ հրդեհի, փոխադրութեանց վտանգներու, ամէն տեսակ արկածներու դէմ և կեանքի վրայ։ Նաեւ ծամբորդութեանց արկածներու դէմ ցկեանս թոշակի ապահովագրութիւն, երկաթուղիով և չօգենաւով ծամբորդութեանց արկածներու և ապակիներուն կոտրելուն դէմ են։

Տնօրէն Կ. Պոլսոյ մասնաճիւղին
Ա. ՀԻՒՐՄԻԶ

Բան, Կ. Պոլսոյ մասնաճիւղին, Ազարեան խան, Վոյվոտա փողոց, Ղալաթիա։

50—48

Médaille d'or

NEURODYNAMOGENE
ՋՂՈՒԺԱՒՈՐԻՉ

Médaille d'argent

Դեղագործ Լազարիտէսի ՆԻՒՐՕՏԻՆԱՄՕԺԷՆԸ ընդունուած է Առողջապահական բարձր Խորհուրդին կողմէ, արտօնուած է գործածուելու Կայս. Բժշկական Վարժարանին կողմէ, արժանացած է 1903ին Աթէնքի Աշխատասիրական Ցուցահանդէսին արծաթ մեդալին, և 1904ին Վարշայի մէջ տեղի ունեցած ճարտարարուեստական ցուցահանդէսին ոսկի մետալին։

Այս դեղը լաւագոյն զօրաւորիչն է ջիղերուն, հանգստաւէտութիւն կ'պատճառէ գործարանաւորութեան, և մասնաւորաբար կ'բուժէ ջղային հիւանդութիւնները, նեվրոզ, ստոքէկ յօժնաբեկութիւնը, ըմբոշ, փլաբեկութիւնը, ապաստուը, անարիւնութիւնն և այլ։ Կ'վերականգնեցնէ ջղային բջիջները, կ'ուժովցնէ տկար ջիղերը, կ'կանոնաւորէ քունը, քաշքշիւքի դէմ զօրաւոր դարման է, վերջապէս, ամէն հասակէ այրերու և կանանց համար պատուական կենսաւորիչ մ'է։ Մեր քաղաքին առաջնակարգ բժիշկները ՆԻՒՐՕՏԻՆԱՄՕԺԷՆԸ կ'յանձնարարեն իր օգտակար յատկութեանց համար, իբր ազդու դարման վերոյիշեալ տկարութեանց։ ՆԻՒՐՕՏԻՆԱՄՕԺԷՆԸ կ'ծախուի Պոլսոյ ամէն դեղարաններու մէջ, և մասնաւորաբար Բերա, Մեծ Փողոց, Կալաթա Սէրայի կից Մ. Լազարիտէսի դեղարանն և Պոլիս, Պահչէ գաբու Պասապեան դեղավաճառատունը։ Ընդհ. վաճառատեղի՝ Պոլիս, Ճէլալ Պէյ խան, թիւ 20։ Գին ամէն մէկ շիշի՝ 12 ղշ.։

Գաւառներու. — Զափահասներու համար մէկ խոշոր դգալ ամէն ճաշէ վերջ, իսկ պզտիկներու համար՝ 1 խահուէի դգալ։ 50—38

ՍԻՆԿԷՐ
ՀԱՅԹԱՅԹԻՉ ԿԱՑՍ. ՊԱԼԱՏԱՆ
THE SINGER MANUFACTURING Co

Սինկէրի կարի մեքենաները դառն ահօլ, աշխարհիս չինուած ըլլալով, իրենց ամբողջութեամբ ամէնքն ալ ամէն կողմ տարածուած են, և բոլոր ցնտեսներով, դերձակներն ու կարուհիները լաւ Սինկէրի մեքենայ սկսած են գործածելու։ Սինկէրի Ընկերութեան ցարդ 400է աւելի պատուոյ վկայականն և չքնաղագործ ուսուցած է բոլոր ցուցահանդէսներու մէջ։

Մասնաճիւղեր գտնուին Թուրքիոյ մէջ։

Սինկէր մեքենաները կ'ծախուին՝ Բերա, Ղալաթիա, Պոլիս։

Բերա } Ճռաքի Ճամբոյ Շահ-Մահիլլի գծերը թիւ 343 և 343 ...
Ղալաթիա } Սինկէր Խան, Թիւնէլի հանդ.
} Ղալաթիոյ ...
Ստամպոլ } Մահմուտ փաշա թիւ 4.
} ... թիւ 13

Սկիւտար. Զարգէ Պոլսոյ, թիւ 140.

Կարկատելու համար փնտրել Սինկէրի մասնաճիւղերը ... Բերա, Ճռաքի Ճամբոյ թիւ 343 և 343 ... 50—45

ՋՂԱՅԻՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ
ԱՄԵՆԷՆ ԱԶԴԵՑԻԿ ԴԱՐՄԱՆԸ

Ամէն ժամ գիտէ որ ջղային հիւանդութիւնները կը ծնին գլխաւորաբար մարմնի ու մաքի չարաչար ոչխատութենէ, յոգնութենէ, հիւծումէ և ամէն կարգի զեղծումներէ։ Ջղային հիւանդութիւնները բուժելու համար մինչեւ ցարդ հնարուած դեղերն անբաւական եղած են իրենց մէջ սպասուած արդիւնքն արտադրելու, անոր համար որ վերոյիշեալ դեղերը ջիղերուն բնական դիմը չէ կրցան։ Նպաստով միայն պատրաստուած են։ Բարիզի առաջնակարգ քիմիագէտներէն Գ. ԲՐԻՆԻԷ, վերջին տարիներս հնարած է դեղ մը ՆԷՕՐՕՃԻՆ ԲՐԻՆԻԷ անուամբ, որ ոչ միայն տկարացած ջիղերը կը զօրացնէ, այլ բնական ոյժէն զատ նոր ոյժ կուտայ անոնց, որովհետեւ ինչ նիւթերէ որ կազմուած են ջիղերը, ճիշդ մի և նոյն նիւթերով բաղադրուած է այս ՆԷՕՐՕՃԻՆ ԲՐԻՆԻԷն։ Երեւակայական կերպով սատնելու եւ ջիղերուն ի՛նչ տաքնած զօրացած ըլլալը հասկնալու համար, կը բաւէ փորձ մը ընել այս դեղէն։

Կէս գլխու ցաւը, ջղային հազը, երեսի ջիղերուն ցաւերը, անքնութիւնը, ջղային դիւրագրգռութիւնը, սրտի բաբախումը, ոյժասպառութիւնը և այս կարգի հիւանդութիւնները հիմնապէս կը բուժուին ՆԷՕՐՕՃԻՆ ԲՐԻՆԻԷով, որ կը ծախուի Կ. Պոլսոյ և գաւառներու դեղարաններուն մէջ։ 50—32

ԿԷՍ-ԳԼԽՈՒ ՑԱՒ

Երբ կէս գլխու-ցաւ ունենաս, ոչ միայն չես կրնար աշխատիլ եւ ո և է զբաղումով պարապիլ, այլ նաեւ դժբաղդ եւ արգահատանքի արժանի կացութեան մը կը մատնուիս, եթէ քրնիկ հանգամանք մը առնէ այդ կէս գլխի ցաւը, ինչ որ յաճախ կը պատահի։ Ասոր առաջքը առնելու համար պէտք է գործածել ԲԼԼԻՐԹԱՆԻ ԽՍԱՆՍ ՏԸ ԹԵՐԵՊԱՆԹԻՆԻ ԲԻՐԼԸՆները։

ԲԼԼԻՐԹԱՆԻ ԽՍԱՆՍ ՏԸ ԹԵՐԵՊԱՆԹԻՆԻ ԲԻՐԼԸՆներէն 3—4 հատը կը բաւեն արդարեւ քանի մը վայրկեանի մէջ անհետացնելու՝ ամէնէն տառապեցնող կէս-գլխու ցաւերը եւ ամէնէն ցաւագին ջղային պրկումները՝ ո՛ւր որ ալ ըլլայ անոնց կեդրոնը, գլուխը, ստամոքսը, կողերը եւայլն։ Ուրիշ դեղերէ աւելի արագաբար, վստահօրէն եւ առաւել ցնցումի, կը բուժէ նաեւ նոյն իսկ ամէնէն զօրաւոր միգամիգքարորդքումներն ու դժուարամարսութիւնները։

Բարիզի Բժշկական Ակադեմիան վաւերացուցած է այս դեղին պատրաստութեան կերպը, ինչ որ ամենամեծ տիտղոս մըն է զայն յանձնարարելու համար հիւանդներու վստահութեան։ Կը ծախուի բոլոր դեղարաններու մէջ, շիշը 2 ֆրանքի։ 16—5

Ց. Գ. Շփոթութիւններէ զերծ մնալու համար, պահարանին վրայ գործածողին հասցէին ուշադրութիւն ընել.
Maison L. Frere, 19, rue Jacob, Paris

ՄՈՍ
ՇՈԳԵՆԱՒԱՑԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
Ճամբորդ և ապրանք փոխադրող շոգենաւեր

Ա. կարգի	Բ. կարգի
Սէտր	Նայդօքրիս
Մինիս	Էմէյսիս
Րափսիս	Պուզիրիս
Թէյպըր	Մօէրիս
Նարպօն	Ֆայէլի
Նավարին	Ֆարոս
	Թիպս

Առաջին կարգի շոգենաւերը շատ հանգստաւէտ են. նաւուն մէջտեղն ընդարձակ սենեակներ ունին, ելեկտրական լուսաւորութեամբ կ'լուսաւորուին և կին ճամբորդներու համար առանձին ունին։

Երկրորդ կարգի շոգենաւերն ալ սահմանափակ թուով ճամբորդներ կ'առնեն, բայց տեսչական չունին։ Գիներն Կ. Պոլսէ Լիվրբուլ Ա. կարգի գինն է 15
» » Բ. » » » 11

Կ'խնդրուի վաճառականներէն որ փոխադրութեանց և Ղալաթիոյ մաքսն հանելու համար իրենց հրահանգները տան շոգենաւին ժամանումէն 24 ժամ առաջ։

Ամերիկայի և Եւրոպայի նաւահանգիստները տանելու համար ապրանքներ կ'ընդունուին։

Դիմել առ Ճ. Վ. Ուիթըլ և Ընկ.
Գործակալք
Ուիթըլ խան, Պահճէ գափու, Պոլիս
ՃԷՅՄՍ ՄՈՍ ԸՆԿ.
50—26 31 Ճէյմս Սդրիդ, Լիվրբուլ

ԳԱՒԱՌԻ ՆԻ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆԻ Ճշ բաժանորդներէն կ'յիշեցնենք թէ ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԵԱՆ համար երկու գրուշ նամակի դրոշմ անհրաժեշտ է։ Առանց թէ ոչ, ԱԷՆ ծառայե ԱՆՓՈՓՈԽ ԿՄՆԱՅ.

ԼԱ ՆԻՒ-ԵՈՐՔ
ԱՄԵՆԱՀԻՆ ՆԻ ԱՄԵՆԱԿԱՐԵՒՈՐ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԻ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ
Հաստատուած 1845 ին

1902 Յունուար 1ին երաշխաւորեալ գոյքն՝ Ֆր. 1,506,000,000.

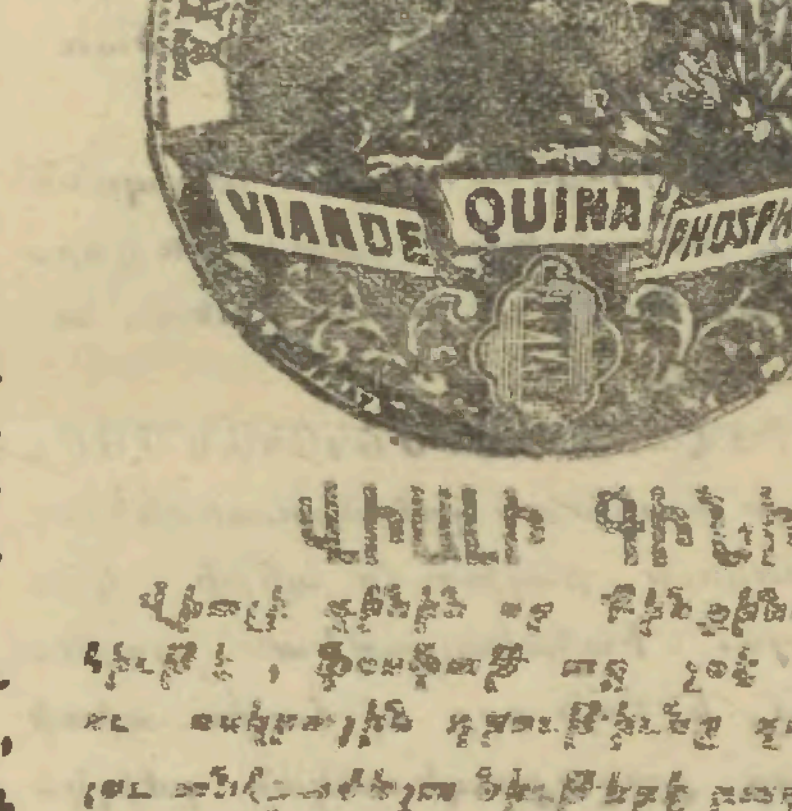
1901ին ապահովագրեալներուն եղած փոխատուութիւնք՝ Ֆր. 34,000,000.

ԼԱ ՆԻՒ—ԵՈՐՔ 600,000 էն աւելի ապահովագրեալ ունի, որք կ'կազմեն Ընկերութիւնը, և որոց կ'պատկանի բոլոր շահերն։ 1901ին ապահովագրելոց վճարուած շահաբաժիններու գումարը՝ Ֆր. 17,500,000։

ԼԱ ՆԻՒ—ԵՈՐՔԻ ավեգերական բաշխումն մինչեւ հիմա ուրիշ ոչ և է ընկերութենէ մը յանձնուած բոլիսներէն աւելի անկախական և շահաւոր պայման նպաստութիւնն է, յանձնուած օրէ, սկսեալ անվիճելի է, ըլլայ դրամական ճամբորդութեան, ճանապան առասկման, բուն և պատերազմին, անձնապահպանութեան և մինչեւ իսկ պատերազմի առանձին արգելք արժանիքները հեռու ապահովագրելոց վճարելէ յառաջ առանց ձևական տնտեսութեանց պահանջներէն։ 30 օր պայմանաժամ իրը բաղձանքիւր վճարման համար առանց տոկոսի, վճարումները դադրեցնելէ մինչեւ 5 տարի վերջն չոյ։ Յանձնարարութիւն աւանդաձայնութեան առ ապահովագրեալներ 5 առ 100 տոկոսով հանդերձ վճարելով, մէջ առարկէ... ապահովագրութեան երկարաձգումը բոլիսին մէջ նշանակուած ժամանակաւ։ Մէջ որեւէ ժամանակ ապահովագրեալ գումարը կը հատուցուի ամբողջութեամբ, առանց հաշուել շահելու անկէ։

ԼԱ ՆԻՒ—ԵՈՐՔ 4 առ 100 տոկոսաբեր պայման ալ ունի, որ աշխարհի մէջ ցարդ գտնուած պայմաններէն ամէնէն աւելի նպաստաւորն է, աւելի ժամանակաւորութեանց համար դիմել

Տնօրէնութիւն ի Թուրքիա
Ճ. ՈՒ. ՀՈՒԻԹՕԼ ՆԻ ԸՆԿ.
Ընդհ. Դաւաճան
Ա. ՃՈՒՀԱՃԵԱՆ
Պոլիս, Հալէփի Խան
Վոյվոտա փողոց, Վէթելիս խան
Ղալաթիա 50—41

ՎԻԱԼԻ ԳԻՆԻ

Վիալի գինին որ Բժիշկներու, Կուկայի, ֆիզիքի ...ը գինի և իշխանութեան մեծագոյն դիտողութիւններուն լաւ հաստատուած ... կ'ուժացնէ, ամէնէն ազդու դեղն է որ կ'բուժէ արիւնաւ-պակասութիւնը, ջղեկանութիւնը, ծարաւին, տոկալոյծ ցաւերը, գէջութիւնն ու փորհարութիւնը։ Նոր ապաքինողներ, ծերեր, կիներ, տղաքներ, տկար կազմ ունեցողներ և ... մէջ ... գործածելով Վիալի գինին, նոր ոյժ կ'ստանան։ Կ'ծախուի Կ. Պոլսոյ և գաւառներու ... մէջ։ 50—19

ՆԱՄԱԿԻ ԹՂԹՈՑ ԿԱՄ ԶՐՆՈՑ ԹԱՂ — և ո'չ թէ Սէնեֆ կամ Իվլախտելի թուղ — գրկել կ'խնդրուի անոնցմէ որք փոքր գումարներու համար նախամեծար կ'ճանեն աւելուին թուղ գրկել ապահովագրեալ նամակով։ Բացահանի թուղէն շատ ուրիշ բոլոր փոխով կը ծախուին, և տարբերութիւնն առաւելը կ'ուժէ ի հարկէ։

ԹԵՐԹ. ԹԵՐԹՈՆ (39)

ԱՐՏԱՍՈՎՈՐ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ՊՍԱԿՈՒԱԾ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԵՆ

ԾՓՈՒՆ ԿՂԶԻՆ

ԺԲ.—ԵՐԵՔ ՇԱԲԱԹ՝ ԲՈՄԹՕՈՒԻ ՄԷՋ

Մասնաւորապէս գիւղերները կ'երթան թափած ընկոյզներ փնտռելու. նարգիլակենեին բունին և ոստերուն վրայ կ'մագլցին, անոր պտուղները վար թափելու համար։ Պէտք է որ այս խնչափառը գայլի մը չափ անօթեցած ըլլայ, ինչպէս ըսաւ Բէնչինա, որպէս զի ցերեկ առեն դուրս ելնէ իր մթին որջէն։

Թողուցին որ անասունն ազատօրէն գործէ, վասնզի գործողութիւնը կ'խոստանար հետաքրքրական ըլլալ։ Անասունը ընկոյզ մը կ'նշմարէ մացառներուն մէջ, իր թաթն ալ քիչ քիչ կ'փրցնէ անոր թեփերը, յետոյ երբ ընկոյզը կ'մերկանայ իր թեփերէն, կ'յարձակի կարծր կեղևին վրայ և կ'զարնէ ու կ'զարնէ միևնոյն տեղը։ Երբ կեղևը կ'բացուի, պէյսոն ներքին հիւթը դուրս կ'քաշէ, եւսիկ մկրատները գործածելով, որոնց ծայրը շատ սուր է։

—Ակներեւ է թէ, դիտել տուաւ Իվէնսէս, Բնութիւնն առեղծած է այս պէյսօն, քօքօի ընկոյզներ բանալու համար...

—Եւ քօքօի ընկոյզն առեղծած է, պէյսօն անուցանելու համար, յարեց Պրասքօլէն։

—Լաւ ուրեմն, ի՞նչ պիտի ըլլար, եթէ հակառակէինք Բնութեան դիտաւորութիւններուն, ա՛յս խնչափառն արգիլելով այս ընկոյզն ուտելէ, և այս ընկոյզն ալ արգիլելով այս խնչափառէն ուտուելէ... առաջարկեց Բէնչինա։

—Կ'խնդրեմ որ անհանգիստ չընէք զինքը, ըսաւ Իվէնսէս։ Ճամբորդող Բարիզցիներու վրայ գէշ գաղափար մը չտա՛նք... մինչեւ իսկ խնչափառի մը։

Հաւանեցան այս առաջարկին, և խնչափառը, որ անտարակոյս ցաւկոտ ակնարկ մը արձակած էր Ն. Բարձրապատւութեան, երախտագիտական ակնարկ մ'ուղղեց քառաձայն նուագախումբին առաջին ջութակահարին։

Անասնի աղջև վաթսուն ժամ հուլէ վերջ, Սըգէնտըրա Ալլընտ հիւսիսային ուղղութիւնը բռնեց։ Մտաւ կղզեակներու և կղզիներու խառնակոյտին մէջ, որուն ջրանցքէն վար իջաւ հրամանատար Սիմքօէ կատարեալ ապահովութեամբ։ Աւելորդ է ըսել թէ այս պայմաններուն մէջ, Միլիտա—Սիդիի բնակիչները քիչ մը լքած են քաղաքը, և ծովեզերքը, մասնաւորապէս Յաուկի Հրեաներին մօտակայ ծովեզերքը դիմած են։ Միչա կղզիներ կ'անցնէին, կամ մանաւանդ կանաչազարդ ծաղկեկոզիւներ, որք կարծես կ'ծփան ջուրերուն մակերեսին վրայ։ Կարծես թէ ծառերը վաճառանոց մ'է Հոլանտայի ջրանցքներէն մէկուն վրայ։ Բազմաթիւ մակոյկներ կ'երթեւեկեն երկու նաւահանգիստներուն մօտերը, բայց ներելի չէ իրենց ներս մտնել, զի մաքսային տեսուչներն այս մասին բացորոշ հրամաններ ընդունած են։ Բազմաթիւ ընիկ կիներ կատակային լողալով, երբ քարամայրական խարակներուն մօտէն կ'քերէին։ Եթէ այդ կիներն այրերուն չէին ընկերանար անոնց մակոյկներուն մէջ, պատճառը սա է որ այդ մակոյկները Բոմօդուի գեղեցիկ սեռին համար ներդրուած էին և իրեն արգիլուած էր անոնց մէջ նստիլ։

Հոկտ. 4ին, Սըգէնտըրա Ալլընտ կանգ առաւ Ֆաքարավա կղզիին առջև, հաւային անցքին բերանը։ Այցելուները փոխադրելու համար, երբ մակոյկները գաւաքէն դեռ չէին հեռացած, ֆրանսական հիւպատոսը Թրիպօր—Հարպըր ներկայացաւ, և կառավարչին հրամանով առաջնորդութեան քաղաքապետարան։ Տեսակցութիւնը շատ սիրալիր եղաւ։ Սայրըս Պիքըրըդաֆ իր պաշտօնական դէմքն առած էր, — այն դէմքը զոր կ'պահանջեն այս կարգի արարողութիւնները։ Հիւպատոսը, ծովային հետեւակազօրաց ծեր սպայ մը, անկէ վար չէր մնար։ Կարելի չէ երեւակայել երկուքէն աւելի լուրջ, աւելի արժանաւոր և աւելի պաշտօնական բան մը։

Երբ ընդունելութիւնը վերջացաւ, հիւպատոսն արտօնուեցաւ այցելել Միլիտա—Սիդի, և զայն պատուելու պաշտօնը յանձնուեցաւ Բէյկօդըս Մընպարի։ Իբրև Ֆրանսացի, Բարիզցի նուագածուներն և Աթանաս Տօրէմիւս ուղեցին վերադառնալ ընկերանալ, և այս բարեմիտ մարդուն համար մեծ ուրախութիւն մ'էր հայրենակիցներու հետ գտնուիլը։

Ցաջորդ օրը, կառավարիչը Ֆաքարավա գնաց փոխադարձ այցելութիւն տալու ծերունի սպային, և երկուքն ալ վերադարձան առին իրենց նախորդ օրուան լուրջ դէմքը։ Քառաձայն նուագախումբը, զատ ելնելով, հիւպատոսին բնակարանը գնաց։ Շատ պարզ բնակարան մ'էր այս, որուն մէջ կ'կենդանի 12 նախկին նաւազներ իբրև պահակախումբ, և կայծին վրայ ալ կ'ծածանէր Ֆրանսայի դրօշը։

Թէպէտ Ֆաքարավա արքիպեղագոսին մայրաքաղաքն եղած էր, սակայն իր մըրցակցին՝ Անաայի արժէքը չունէր։ Գիտաւոր գիւղն ալ նկարչագեղ երևոյթ մը չունէր ծառերուն կանանչութեան ներքև, և բնակիչները նոսրուկ կ'անք չէին վաթսուն։ Ոչ միայն քօքօի ձէթի չինութեամբ կ'զբաղէին, որուն կեդրոնն է Ֆաքարավա, այլ և մասնաւորապէս մարգարտաբեր ոստրէներու որսորդութեամբ կ'պարապէին։ Գաղտաւելի (սաստի) առևտուրը կ'զարգանէր զիրենք ոտէպ մերձակայ Թօու կղզին երթալու, ուր մասնաւոր մեքենաներ կ'գտնուէին այս ճարտարարուեստին համար։ Իբրև յանդուգն լողորդ, այս բնիկները չեն վարաներ մինչև 20—30 մեթր խոր ջուրին տակ իջնել, զի վարժուած են աւելցնել ջրային ճնշումներու, առանց անհանգիստ ըլլալու, և իրենց չնչելը կ'բռնեն աւելի քան մէկ վայրկեան։

Այս ձկնորսներէն ոմանք արտօնուեցան իրենց որսորդութեան արդիւնքը, — սատափ կամ մարգարիտ, — վաճառելու Միլիտա—Սիդիի նաւաստիներուն։ Առանց դիւ, գոհարներ չէին պակսեր քաղաքին մեծամեծ տիկիններուն։ Բայց այս բնական արտադրութիւնները, իրենց խամ վիճակին մէջ, դիւրաւ չեն կրնար ձեռք բերուիլ, և քանի որ առիթը ներկայացած էր, ձկնորսներն անհաւատալի գիներով վաճառումներ ըրին։ Քանի որ Տիկին Թէնքըրըրն մեծարժէք մարգարիտ մը կ'գնէր, ակներև բան է որ Տիկին Քըվըրլի ալ անոր օրինակին պիտի հետևէր։ Բարեբախտաբար, չպատահեցաւ որ միակ առարկայի մը գինը բարձրացնէին, զի չգիտցուիր թէ ո՞ւր պիտի յանգէր աճուրդը։ Ուրիշ բնտանիքներ ալ փափաքեցան իրենց բարեկամներուն օրինակին հետևիլ, և այդ օրը Ֆաքարավայի բնակիչները շատ լաւ գործ մ'ըրին։

Տասն օր վերջը, Հոկտ. 13ին, առաւօտուն կանուխ, Ստաղաղականի Գոհարը ճամբայ ելաւ։ Բոմօդուի մայրաքաղաքէն մեկնելով, հասաւ արքիպեղագոսին արևմտեան սահմանը։ Հրամանատար Սիմքօէ կղզիներու և կղզեակներու, խութերու և մանեկաձև խարակներու անհաւատալի խճողումէն այլ եւ վախնալու բան մը չունի։ Բոմօդուի այս ջուրերէն դուրս ելած է առանց տեղի մը կառչելու։ Բաց ծովուն մէջ կը տարածուի Ստաղաղականի ա՛յն մասը, որ Բոմօդու կղզեխումբը կ'անջատէ Ընկերութեան կղզեխումբը, մինչև չորս աստիճան անջրպետ մը վրայ։ Սըգէնտըրա Ալլընտ իր ցռուկը հարաւ—արևմուտք ուղղած, իր մեքենաներուն 10 միլիոն ձիու ոյժէն մղուելով, կ'դիմէ դէպի այն կղզին զոր այնքան բանաստեղծօրէն ներբողած է Պուկէնվիլ, այս է դիւծանոյն Թաիթի։

ԺԳ.—ԹԱԻԹԻԻ ԱՌՋԵՒ

Ընկերութեան կամ Թաիթիի արքիպեղագոսը կ'գտնուի հարաւային լայնութեան 15րդ (15° 52′) և 17րդ (17° 49′) աստիճաններուն և Բարիզի միջօրէականին արևմտեան երկայնութեան 150րդ (150° 8′) և 156րդ (156° 30′) աստիճաններուն միջև, և 2,200 քառ. քիլօմէթր տեղ կ'բռնէ։

Երկու կղզեխումբերէ կ'բաղկանայ 1. Հովին կղզիները, (Իլ տիւ Վան), Թաիթի կամ Թահիթի—Թահաա, Թարամանօա, Էյմէօ կամ Մօրէա, Թէթիարօա, Միթիա, որք Ֆրանսայի թեարկութեան ներքև են. 2. Ընդհովեայ կղզիները, (Իլ—Սու—լը—Վան) Թապուէ, Մաուա, Հուահինէ, Ռայթէա—Թաա, Պօրա—Պօրա, Մօփի—Իթի, Մաուբէթի, Մաբէթիա, Պէլինկսհաուզէն, Սիլլի, զորս բնիկ աւատապետներ կ'կառավարեն։ Անգլիացիք այդ կղզիները կ'անուանեն «Ճօրճեան կղզիներ», ինչպէս Քուք, անոնց գտիչը, Ընկերութեան արքիպեղագոս անուամբ մկրտած ըլլայ, ի պատիւ Լոնտոնի Արքայական Ընկերութեան։ Այս կղզեխումբը, որ Մարքիզեան կղզիներէն երկու հարիւր յիսուն ծովային փարսախ հեռու է, վերջին ժամանակներս կատարուած զանազան մարդահամարներու նայելով, կ'պարունակէ միայն քառասուն հազար բնակիչ, սառաբագի թէ բնիկ։

Հիւսիս—արևելքէն եկողին համար, Հովին կղզիներուն մէջ Թաիթի աչքի զարնող առաջին կղզին է։ Եւ դիտարանին պահնորդներն այդ կղզին է որ մատնանիշ կ'ընեն մեծ հեռաւորութենէ մը, շնորհիւ Մէաօ կամ Տիաաէմ լերան, որ ծովուն մակերեսէն հազար երկու հարիւր երեսուն և ինն մեթր բարձր է։

Ճամբորդութիւնը կատարուեցաւ առանց արկածի։ Կանոնաւոր հովերուն օժանդակութեամբ, Սըգէնտըրա—Ալլընտ կտրեց անցաւ այս հիանալի ջուրերը, որոնց վրայ արեւը կ'ճամբորդէ, իջնելով դէպի Այծեղջիւր—Արևադարձն։ Երկու ամիս և քանի մ'օր եւս, արևը հոն պիտի հասնի և ապա պիտի բարձրանայ դէպի հասարակած։ Ծփուն կղզին իր գագաթնակէտին վրայ պիտի ունենայ արևը, քանի մը հրաշալի շաբաթներ և յետոյ անոր պիտի հետեւի, ինչպէս շուն մը կ'հետեւի իր տիրոջ, կանոնական հեռաւորութեամբ մը։

Առաջին անգամն է որ Միլիարտատէրները կ'երթան Թաիթի։ Նախորդ տարին, իրենց օդափոխութիւնը շատ ուշ սկսած էին։ Դէպ ի արևմուտք չ'առ չէին հեռացած. և Բոմօդու կղզիներէն մեկնելէ ետքը, դէպի հասարակած ելած էին։ Արդ, Ընկերութեան այս արքիպեղագոսը Ստաղաղականի ամէնէն գեղեցիկ կղզեխումբն է։ Մեր Բարիզցիներն երբ այդ արքիպեղագոսն այցելեն, առանց եւ պիտի կըրնան գնահատել ինչ դիւթիչ բան որ կայ այս տարօրինակ գործիքին ճամբորդութեան մէջ, որ իր նուագակայքերն ու կլիմաներն ի'նք ընտրելու ազատ է։

Թարգմ. Բ. Մ. ՊՕՉԱՃԵԱՆ (Շար.)